

Algılanan Yetkinlikler, Algılanan Fırsatlar ve Başarısızlık Korkusunun Girişimcilik Faaliyeti Üzerine Etkisi¹

The Effect of Perceived Capabilities, Perceived Opportunities, and Fear of Failure on Entrepreneurial Activity

Nurdanur Tavlan Soydan^(*)

Özet

Bu çalışmada Planlı Davranış Teorisi, Sosyal Bilişsel Teori ve Beklenti Teorisi çerçevesinde algılanan yetkinliğin girişimcilik faaliyeti üzerindeki doğrudan ve fırsat algısı üzerinden dolaylı etkisi ile başarısızlık korkusunun girişimcilik faaliyetleri üzerindeki etkisinde algılanan yetkinliğin düzenleyici etkisi araştırılmıştır. Bu doğrultuda Küresel Girişimcilik İzleme Araştırması [Global Entrepreneurship Monitor-GEM] kapsamında, Yetişkin Nüfus Anketi [Adult Population Survey-APS] ile 2021 yılında Türkiye'den 2404 katılımcıdan elde edilen ikincil verilerden faydalanılmıştır. Bu çalışma kapsamında bağımsız değişken olarak algılanan yetkinlikler, başarısızlık korkusu, aracı değişken olarak algılanan fırsatlar, bağımlı değişken olarak toplam erken aşama girişimcilik faaliyeti, kontrol değişkenleri olarak ise cinsiyet ve yaş değişkenlerine ilişkin veriler kullanılmıştır. Yaş değişkeni metrik, diğer değişkenler ise ikili kategori şeklinde değerlendirilmiştir. Araştırmanın hipotezlerini test etmek amacıyla RStudio programından faydalanılarak lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Bu çalışmanın bulguları, algılanan yetkinliğin girişimcilik faaliyeti üzerinde doğrudan ve algılanan fırsatlar üzerinden ise istatistiksel olarak anlamlı bir dolaylı etkisi olduğunu göstermektedir. Bunun yanında girişimcilik faaliyeti üzerinde başarısızlık korkusu ile algılanan yetkinliğin etkileşim etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Algılanan Yetkinlik, Algılanan Fırsat, Başarısızlık Korkusu, Girişimcilik Faaliyeti

1 Bu çalışmanın geliştirilmesinde ve iyileştirilmesinde yapıcı ve kıymetli önerilerde bulunan Sayın Editör ve Sayın Anonim Hakemlere ayrıca GEM veri setinin hazırlanmasında emeği geçen tüm araştırmacılara içtenlikle şükranlarımı sunarım.

(*) Sorumlu Yazar/Corresponding Author, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Bozdoğan Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Aydın, Türkiye, nurdanur.tavlan@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4320-2257
Tavlan Soydan, N. (2026). Algılanan Yetkinlikler, Algılanan Fırsatlar ve Başarısızlık Korkusunun Girişimcilik Faaliyeti Üzerine Etkisi. *Yönetim ve Organizasyon Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 71-112.
DOI: 10.71350/yoad.11.1.003

Abstract

This study investigates the direct effect of perceived capabilities on entrepreneurial activity, as well as its indirect effect through perceived opportunities, within the theoretical frameworks of the theory of planned behavior, social cognitive theory and prospect theory. In addition, the study examines the moderating role of perceived capabilities in the relationship between fear of failure and entrepreneurial activity. For this purpose, secondary data obtained from 2404 respondents in Türkiye through the Adult Population Survey (APS) conducted in 2021 as part of the Global Entrepreneurship Monitor (GEM) project were utilized. Within the scope of the study, perceived capabilities and fear of failure were treated as independent variables, perceived opportunities as a mediating variable, and total early-stage entrepreneurial activity as the dependent variable. Gender and age were included as control variables. While age was modeled as a metric variable, all other variables were operationalized as binary indicators. To test the research hypotheses, logistic regression analyses were conducted using RStudio. The findings reveal that perceived capabilities exert both a direct and a statistically significant indirect effect on entrepreneurial activity through perceived opportunities. However, the results indicate that the interaction effect between fear of failure and perceived capabilities on entrepreneurial activity is not statistically significant.

Keywords: Perceived Capabilities, Perceived Opportunities, Fear of Failure, Entrepreneurial Activity

Giriş

Girişimcilik, belirsizlik ortamında kâr ve toplumsal fayda sağlamak amacıyla yeni bir ürün, hizmet, süreç ya da organizasyon oluşturmak için kaynakların bir araya getirilmesi ve değer yaratılmasıdır. Girişimcilik üzerine yapılan pek çok çalışma piyasa koşulları, eğitim seviyesi, finansman imkânları gibi dışsal faktörlere odaklanmaktadır. Ancak bir bireyin kendi işini kurmaya karar vermesi sadece dışsal koşullara göre şekillenmeyip onun bu fikri ne kadar benimsediğine, kendine olan güvenine, risk alma isteğine ve geleceğe yönelik algılarına göre de şekillenmektedir. Aynı çevresel koşullara sahip olan iki kişiden birinin girişimci olmayı seçerken diğerinin daha temkinli olan tercihlere yönelmesi bireyin psikolojik eğilimleri arasındaki farklılıklar tarafından açıklanabilmektedir.

Tarihsel süreçte ekonomik sistemlerin ve toplumsal yapıların dönüşümüyle birlikte farklı teorik yaklaşımlarla ele alınan girişimcilik, bir işi kurma eyleminin ötesinde risk alma, belirsizlik karşısında eyleme geçme ve yenilik gerçekleştirme yönleriyle de tanımlanmıştır. Say (1836), girişimciyi üretim faktörlerini bir araya getirerek ekonomik değer yaratan ve süreci yöneten bir organizatör olarak ta-

nımlarken; Cantillon (1931), gelir garantisi olmadan belirsizlik altında faaliyet gösteren birey olarak değerlendirmiştir. Schumpeter (1934), girişimciliği ekonomik gelişmenin itici gücü olarak görerek yaratıcı yıkım kavramıyla girişimcinin yenilik yaparak mevcut piyasa düzenini dönüştürdüğünü savunmuştur. Drucker (1985), girişimciliği fırsatları ekonomik değere dönüştürme süreci olarak tanımlarken, Kirzner (1973) ise girişimcinin piyasa boşluklarını fark ederek dengeyi sağlayan ve kazanç elde eden kişi olduğunu vurgulamıştır.

Girişimcilik, bireyin bilinçli bir şekilde girişimcilik yönünde bir hedef veya plan geliştirme süreci (Bird, 1988) olarak tanımlanmaktadır. Audretsch & Thurik (2001), girişimciliğin ekonomik kalkınmanın itici gücü olduğunu ve ekonomik kalkınmanın büyük şirketlerin verimliliğine değil bireylerin girişimcilik kapasitesine dayandığını ifade etmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde girişimcilik hem birey için hem de makroekonomik gelişim için stratejik bir öneme sahiptir. Dolayısıyla bireyin girişimciliğe yönelik davranışsal eğilimlerini anlamak daha önemli hale gelmektedir. Bireyin girişimci olma isteği ya da bu konudaki kararlılığı çevresindeki fırsatları fark etme becerisi, kendi beceri, yetenek ve deneyimlerine olan inancı ve başarısızlık karşısındaki yaklaşımından etkilenebilmektedir.

Algılanan fırsatlar bireyin çevresindeki iş kurma imkânlarını fark etmesi ve bunları değerlendirme kapasitesidir (Reynolds, Bosma, & Autio, 2005). Bireyin çevresindeki fırsatları görebilmesi, girişimciliğe yönelimini de güçlendirmektedir. Bireyin bir girişimi başarılı bir şekilde yürütebileceğine yönelik duyduğu subjektif inanç olarak ifade edilen (Zhao, Seibert, & Hills, 2005; Krueger & Brazeal, 1994) algılanan yetkinlikler sadece teknik bilgiye değil bunun yanında bireyin kendi yetkinliklerine olan güvenine de dayanmaktadır. Girişimcilik faaliyetini olumsuz etkileyen bir unsur olarak değerlendirilen başarısızlık korkusu ise bazı kültürlerde bir deneyim olarak kabul edilmekte bazılarında ise sonuçları itibar zedelenmesi ve sosyal etiketlenmeye neden olabilecek bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Cacciotti & Hayton, 2015). Dolayısıyla girişimcilik faaliyeti üzerindeki etkisi de değişkenlik göstermektedir.

Bu çalışmada, bireyin “Yapabilir miyim?”, “Yapmalı mıyım?” ve “Ya yapmazsam?” sorularına verdiği cevapların bireyin girişimcilik yöneliminin oluşmasında belirleyici olduğundan hareketle, algılanan yetkinliklerin girişimcilik faaliyeti üzerindeki doğrudan ve algılanan fırsatlar üzerinden dolaylı etkisi araştırılmaktadır. Ayrıca başarısızlık korkusunun girişimcilik faaliyeti üzerindeki

etkisinde algılanan yetkinliğin düzenleyici etkisi incelenmektedir. Bu kapsamda bireyin algıladığı yetkinliğin, daha fazla fırsat görmesini sağlayarak mı girişimcilik faaliyetine dönüştüğü sorulmaktadır. Bununla birlikte yetkinlik algısının, başarısızlık korkusunun girişimcilik faaliyeti üzerindeki etkisini koşullayıp koşullamadığı sorularına cevap aranmıştır. Modelde yer alan değişkenler arasındaki ilişkilerin daha doğru bir şekilde değerlendirilmesi amacıyla girişimcilik faaliyeti üzerinde doğrudan etkisi olabileceği için cinsiyet ve yaş değişkenleri de kontrol altında tutulmuştur.

Girişimcilik faaliyetlerini etkileyen faktörlere ilişkin geçmiş çalışmalar incelendiğinde, Maheshwari, Kha, & Arokiasamy'nin (2023) meta-analizi çalışmalarında, girişimcilik faaliyetinin belirleyicilerinin bilişsel, çevresel, sosyal, eğitsel, bağlamsal, demografik ve kişisel faktörler olmak üzere yedi ana başlık altında sınıflandırıldığı görülmektedir. Bir grup çalışma, girişimcilik faaliyeti üzerinde sosyal deneyimlerin, kültürel etkileşimlerin ve ülkenin mevcut toplumsal koşullarının belirleyici rolünü ortaya koyarken (Ozaralli & Rivenburgh, 2016; Şeşen & Pruett, 2014; Giacomini, Janssen, & Pruett, 2011); bir diğer grup çalışma sosyal dayanışma ile yapısal ve finansal destek gibi çevresel faktörlerin girişimcilik faaliyeti üzerindeki etkilerini ele almıştır (Gul, Wu, & Khan, 2021; Türker & Selçuk, 2009). Sosyal ve çevresel faktörlerin yanı sıra bireysel özelliklere odaklanan çalışmalar da literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi gibi demografik değişkenlerin bireyin girişimcilik faaliyetlerine yönelmesindeki rolü çeşitli araştırmacılar tarafından incelenmiş (Bahaw, Smith, & Short, 2025; Mawad & Freiha, 2024; Britton, Perez, & Sun, 2023; Maksüdünov, Kudaibergenov, & Atantaev, 2023) ve bu değişkenlerin girişimcilik faaliyetleri üzerinde anlamlı farklılıklar oluşturduğu ifade edilmiştir.

Algılanan yetkinlik ve girişimcilik faaliyeti arasındaki ilişkiyi ele alan çeşitli çalışmalarda (Duong, Tran, & St-Jean, 2024; Doğrul, Evcimen, & Çakıcı, 2023; Ali & Jabaen, 2020; Ng & Jenkins, 2018; Khursheed, Mustafa, & Fatima, 2018; Vidal-Sune & López-Panisello, 2013; Arenius & Minniti, 2005; Baron, 2000) bireyin bir işi başaracağı yönünde kendine olan inancının girişimcilik faaliyetini olumlu yönde etkilediği vurgulanmaktadır.

Algılanan fırsat ve girişimcilik faaliyeti arasındaki ilişkiyi inceleyen çeşitli çalışmalarda (Huang & Kee, 2024; Duong, vd., 2024; Martinez-Cañas, Ruiz-Palmino, & Jiménez-Moreno, 2023; Tian, Akhtar, & Qureshi, 2022; Jang & Kim, 2021; Lim, Lee, & Mamun, 2023) bireylerin çevrelerinde var olan fırsatları nasıl

algıladıklarının girişimsel eylemleri üzerinde belirleyici olduğu, fırsat algısı yüksek bireylerin girişimcilik yapmaya yönelme olasılıklarının daha yüksek olduğu ifade edilmektedir.

Literatürde, başarısızlık korkusunun düşük olması durumunda bireylerin girişimcilik faaliyetlerine yöneliminin arttığı belirtilmektedir (Mutmainnah, Muis, & Hamid, 2024; Ndour & Asongu, 2024; Duong & Vu, 2024; Weber & Milliman, 1997). Ancak bazı çalışmalar, başarısızlık korkusunun girişimciliği olumlu etkilediğini ortaya koyarken (Rafiullah, Noreen, & Khan 2023; Hunter, Jenkins, & Mark-Herbert, 2021), bazı çalışmalar da ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını savunmaktadır (Khurshed vd., 2018; Micozzi & Lucarelli, 2016; Özdemir & Karadeniz, 2011). Bu farklılıklar, başarısızlık korkusunun girişimcilik üzerindeki etkisinin bağlam ve bireysel algılarla şekillendiğini göstermektedir. Ayrıca literatür, bireylerin algıladıkları yetkinlik düzeyinin belirsizlik içeren durumları fırsat ya da tehdit olarak sınıflandırma biçimini etkilediğini ve algılanan yetkinliği yüksek bireylerin girişimcilik fırsatlarını daha kolay fark ettiğini göstermektedir (Krueger & Dickson, 1994; Ramos-Rodriguez, Medina-Garrido, & Lorenzo-Gómez, 2010; Tsai, Chang, & Peng, 2016; Mira-Solves, Estrada-Cruz, & Gomez-Gras, 2021). Bu bağlamda, bu çalışmanın literatüre özgün katkısı, başarısızlık korkusu ve algılanan yetkinlik ile girişimcilik faaliyeti arasındaki ilişkiyi doğrudan bir etki olarak ele almak yerine, bu ilişkinin hangi koşullar altında şekillendiğini bütüncül bir model çerçevesinde incelemesinden kaynaklanmaktadır. Mevcut çalışmalar genellikle algılanan yetkinlik, algılanan fırsatlar ve başarısızlık korkusunu girişimcilik faaliyetiyle ayrı ayrı ilişkilendirirken, bu araştırma söz konusu değişkenleri aynı model içinde ele alarak algılanan fırsatların aracılık rolünü ve başarısızlık korkusu ile algılanan yetkinliğin etkileşim etkisini test etmektedir. Böylece başarısızlık korkusunun girişimcilik faaliyeti üzerindeki etkisine yönelik farklı bulgulara açıklama getirilmektedir. Söz konusu etkinin, bireyin fırsatları nasıl algıladığı ve kendi yetkinliğine ilişkin değerlendirmesine bağlı olarak güçlenebileceği, zayıflayabileceği ya da yön değiştirebileceği ortaya konulmaktadır. Bu yönüyle çalışma, girişimcilik literatüründe sıkça vurgulanan ancak bütünleşik biçimde ele alınmayan psikolojik algıların etkileşimsel ve dolaylı yapısını açıklayarak, başarısızlık korkusunun girişimcilik üzerindeki etkisine ilişkin literatürdeki bir boşluğa katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Bu çalışma, 2021 yılına ait GEM Türkiye verileri kullanılarak birey düzeyinde gerçekleştirilmiştir. Türkiye'deki katılımcılar düzeyinde yapılan geniş kapsamlı bir uluslararası çalışmanın veri setinin kullanılması, verilerin toplanma zamanı ve

güncelliği bakımından değerlendirildiğinde bu çalışmanın, COVID-19 pandemisi sonrasında bireylerin girişimciliğe ilişkin psikolojik algılarının incelenmesi yönünden de literatüre özgün katkılar sunması beklenmektedir.

Kavramsal Çerçeve ve Araştırma Hipotezlerinin Geliştirilmesi

Girişimcilik Faaliyeti ve Teorik Temellendirme

Ekonomik, toplumsal ve bireysel düzeyde çok yönlü etkileri bulunan girişimcilik kavramının tarihsel gelişimi incelendiğinde, değişen ihtiyaçlar, toplumsal yapılar ve ekonomik sistemlerin bu olguya farklı bakış açıları kazandırdığı görülmektedir. Girişimciyi emek, sermaye ve doğal kaynaklar gibi üretim faktörlerini bir araya getirerek ekonomik değer yaratan kişi olarak tanımlayan Say (1836), girişimciliği ekonomik sistemin merkezine yerleştirmekte ve girişimciyi üretim sürecini yöneten ve risk üstlenen bir organizatör olarak ele almaktadır. Cantillon'un (1931) girişimciyi, sabit bir ödeme taahhüdüyle bir araziye işleyen ve bu süreçte kârını garantilemeden risk üstlenen kişi olarak tanımladığı; çiftçi örneği üzerinden girişimcinin gelir belirsizliği altında çalıştığı ve kaynak sahibi olmadığını vurguladığı görülmektedir. Bununla birlikte doğal koşullar ve piyasa talebi gibi öngörülemeyen faktörler nedeniyle de girişimcinin faaliyetlerini belirsizlik ortamında sürdürmek durumunda kaldığı belirtilmektedir. Dolayısıyla girişimciliğin risk üstlenme ve belirsizlikle mücadele etme gibi yönleri de bulunmaktadır. Schumpeter'a (1934) göre girişimci, ekonomik gelişmenin itici gücü olarak kabul edilmektedir. Ona göre girişimci yaratıcı yıkım ile mevcut piyasa yapısına yenilik getirmektedir. Drucker (1985), girişimciliği fırsat oluşturma ve bu fırsatları ekonomik değer haline getirme süreci olarak tanımlamaktadır. Girişimcilik sistematik düşünerek ve stratejik hamleler yaparak mevcut bir yapıyı dönüştürmeyi, fark yaratıp yenilik gerçekleştirmeyi kapsamaktadır. Kirzner (1973) de girişimciliği piyasadaki fırsatları fark ederek piyasa süreçlerinde uyanık olma şeklinde tanımlamaktadır. Girişimci ise bilgiye duyarlı oluşu ve farkındalık yeteneğiyle piyasadaki eksikliklerin ve dengesizliklerin farkına vararak kazanç sağlamaktadır.

Ekonomik teori çerçevesinde girişimciliğin üstlendiği rollerden yola çıkan Hebert & Link (1989), girişimciyi; ürün/hizmet, kaynak veya kurumların yerini, yapısını ve kullanım şeklini değiştirecek muhakemeye dayalı kararlar alan ve bu kararların sonuçlarını üstlenme becerisine sahip birey olarak tanımlamaktadır.

Bir bireyin girişimcilik faaliyetinde bulunma davranışı ise onun niyetiyle bağlantılıdır. Bird (1988), girişimcilik niyetinin bireyin bir işi kurma yönündeki bilinçli düşünce yapısını, planlamasını ve hedef belirlemesini içerdiğini ifade ederek girişimsel davranıştan önce gelen bir zihinsel hazırlık süreci olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla bir davranışı yapma arzusu ya da kararlılığı olan niyet, girişimcilik davranışının önemli bir belirleyicisidir (Linan, 2004). Bu çalışmada bireyin algıladığı yetkinlik, fırsat algısı ve başarısızlık korkusunun girişimcilik faaliyeti üzerindeki etkisi incelenmektedir. Bu bağlamda bireyin girişimcilik eylemi için ne kadar çaba göstereceği planlı davranış teorisi, sosyal bilişsel davranış teorisi ve beklenti teorisi çerçevesinde ele alınarak değerlendirilmektedir.

Planlı davranış teorisine göre davranışsal tutumlar, öznel normlar ve algılanan davranışsal kontrol olmak üzere niyeti etkileyen üç temel unsur bulunmaktadır (Ajzen, 2005). Bireyin davranışsal tutumları bir davranışın sonuçlarına yönelik inançlarına dayanmaktadır. Tutumlar her bir sonucun birey açısından değerlendirilmesi ve davranışın o sonucu doğuracağına yönelik inanç gücü faktörlerinin bileşimiyle belirlenmektedir. Bireyin yakın çevresindeki kişi veya grupların onayına dayanan öznel normlar, davranış üzerinde sosyal bir baskı oluşturmaktadır. Bu durum, bireyin kendisi için önem arz eden kişilerin onaylamayacağını düşündüğü eylemlerden kaçınmasına yol açmaktadır. Planlı davranış teorisinin son belirleyicisi olan algılanan davranışsal kontrol, bireyin bir davranış gerçekleştirmesini kolaylaştıran ya da zorlaştıran unsurların varlığına dair inancına dayanmaktadır. Bu inançlar; bireyin geçmiş deneyimlerine, başkalarının yaşadıkları tecrübeleri gözlemlemeye, davranışa ilişkin dolaylı yoldan bilgi edinmeye ve davranışı sergilemeye yönelik algılanan zorluk veya kolaylığa dayanmaktadır. Birey; zaman, para, yetenek vb. gibi kaynaklara ve fırsatlara sahip olduğunu düşündüğünde, sergileyeceği davranış üzerindeki kontrolünün de yüksek olduğuna inanmaktadır.

Öz-yeterlilik kavramı, Sosyal Bilişsel Teoriye (Bandura, 1977) dayanmakta olup bireyin karşılaştığı zorluklar karşısında başarılı olabileceğine ve bu doğrultuda gerekli eylemleri gerçekleştirebileceğine olan inancını ifade etmektedir. Öz-yeterlilik; bilişsel, sosyal, duygusal ve davranışsal yeteneklerin koordineli bir şekilde kullanılabilmesini kapsayan genel bir kapasiteyi temsil etmektedir. Ancak bireyin yetenekli olması tek başına yeterli değildir; önemli olan bu yetenekleri kullanabileceğine dair inanç geliştirmesidir. Öz-yeterlilik iki temel bilişsel yapıya dayanmaktadır: yeterlilik beklentisi ve sonuç beklentisi. Yeterlilik beklentisi, bireyin belirli bir davranışı başarıyla gerçekleştirebileceğine dair inancını; sonuç

beklentisi ise bu davranışın belirli sonuçlar doğuracağına dair beklentiyi ifade etmektedir. Eğer birey beklenen olumlu sonuçlara ulaşabileceğine inanmazsa, çaba göstermesi ya da engeller karşısında direnç göstermesi beklenmemektedir (Bandura, 1977, 1982). Güçlü öz-yeterlilik, bireylerin gelecekteki eylemlerinin sonuçlarına yönelik daha olumlu beklentiler geliştirmelerine katkı sağlamaktadır (Luszczynska, Scholz, & Schwarzer, 2005). Öz-yeterlilik düzeyi; görev zorluğu, farklı durumlara genelleme kapasitesi ve beklentilerin gücü gibi boyutlara göre değişkenlik göstermektedir (Bandura, 1977). Bazı bireyler sadece basit görevlerde öz-yeterlilik sergilerken, bazıları daha karmaşık görevlerde dahi yüksek öz-yeterlilik gösterebilmektedir. Beklentilerin güçlü olması, olumsuz deneyimlere rağmen bireylerin ısrarla çaba göstermelerini sağlamaktadır. Sosyal Bilişsel Teori kapsamında yapılan araştırmalar, öz-yeterlilik düzeyindeki değişikliklerin davranış değişiklikleriyle yüksek düzeyde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Bandura, Adams, & Beyer, 1977; Bandura, Adams, & Hardy, 1980; Maddux & Stanley, 1986; Maddux, Norton, & Stoltenberg, 1986). Öz-yeterliliği düşük bireyler zor görevlerden kaçınma eğiliminde olup, eksikliklerine ve engellere odaklanarak başarıdan uzaklaşmaktadırlar. Buna karşılık, yüksek öz-yeterliliğe sahip bireyler zorlu hedeflere yönelmekte, problemler karşısında çözüm odaklı davranmakta ve çabalarını sürdürebilmektedirler. Yetkinliklerine güvenen bireyler, başarısızlık durumunda kendilerini suçlamak yerine eksik bilgi ve çaba üzerinde durarak gelişim odaklı bir yaklaşım sergilemektedirler (Bandura, 1993).

Tablo 1. Girişimcilik Tanımları Çerçevesinde Algılanan Yetkinlik, Algılanan Fırsat ve Başarısızlık Korkusunun Teorik Değerlendirilmesi

Yazar	Tanımın Özeti	İlişkili Değişken	Teorik Bağlantı
Richard Cantillon (1931)	Girişimci, belirsizlik ortamında kârı garantilemeden risk üstlenen kişidir.	Başarısızlık Korkusu	Girişimciliğin risk ve belirsizlik bağlamında tanımlanması, planlı davranış teorisine göre davranışsal tutumlar, sosyal bilişsel teoriye göre sonuç beklentisi açısından değerlendirildiğinde başarısızlık korkusu girişimcilik sürecini engelleyebilecektir. Yüksek korku, girişim kararlarını olumsuz etkileyebilir.
Jean-Baptiste Say(1836)	Girişimci üretim faktörlerini bir araya getirerek üretim sürecini yöneten ve belirsizlikleri üstlenen kişidir.	Başarısızlık Korkusu	
Frank H. Knight (1921)	Girişimci, ölçülemeyen (belirsiz) riskleri üstlenen kişidir.	Başarısızlık Korkusu	
Joseph Schumpeter (1934)	Girişimci, yaratıcı yıkım ile mevcut piyasa yapısına yenilik getirmektedir.	Algılanan Yetkinlik	Sosyal bilişsel teori çerçevesinde değerlendirildiğinde yenilik yapma ve mevcut düzeni dönüştürme gibi yüksek bilişsel yeterlilik gerektiren eylemler, bireyin kendine duyduğu güvenle bağlantılıdır. Algılanan yetkinliğe yönelik olumlu değerlendirmeler bireyi girişimcilik yapmaya yönlendirebilir.
Israel Kirzner (1973)	Girişimci, piyasa fırsatlarına karşı uyanık olan ve dengesizlikleri fark ederek kazanç çeviren kişidir.	Algılanan Fırsat	Fırsat algısı, piyasa uyanıklığı kavramı ile bağlantılıdır. Planlı davranış teorisine çerçevesinde algılanan davranışsal kontrol açısından ele alındığında fırsatları algılama becerisi yüksek bireylerin girişimcilik davranışı sergileme olasılığı daha yüksektir.
Peter Drucker (1985)	Girişimci, fırsatları sistematik biçimde keşfeden ve bu fırsatları ekonomik değere dönüştüren kişidir.	Algılanan Fırsat ve Algılanan Yetkinlik	Fırsat yaratımı ve uygulama süreçleri, hem çevresel algıyı (fırsat) hem de öz yeterliliği gerektirmektedir. Drucker'ın yaklaşımı, bu iki değişkenin birlikte işlenmesini varsaymaktadır.

Not: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1'de, girişimcilik literatüründe öncü kabul edilen yazarların girişimci tanımları, bu tanımların ilişkilendirildiği psikolojik değişkenlerle olan bağlan-

tıları ve ilgili teorik çerçeveleri sunulmaktadır. Cantillon (1931), Say (1836) ve Knight'ın (1921) girişimciyi belirsizlik ortamında kâr elde etmeyi garanti altına almadan risk üstlenen ve üretim faktörlerini bir araya getiren kişi olarak tanımlaması, girişimcilik sürecinde risk alma davranışının temel unsur olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede başarısızlık korkusu, bireyin belirsizlik karşısında girişim kararlarını ertelemesine ya da tamamen vazgeçmesine yol açabilmektedir. Söz konusu değişken, Planlı Davranış Teorisi (Ajzen, 2005) bağlamında bireyin davranışsal tutumunu etkileyen bir faktör olarak ele alınırken, Sosyal Bilişsel Teori (Bandura, 1977) açısından ise sonuç beklentisi ile ilişkilendirilmektedir. Schumpeter (1934), girişimciyi ekonomik dengeyi bozarak yenilik yaratan bir aktör olarak konumlandırmakta ve girişimcilik faaliyetini yüksek düzeyde bilişsel yeterlilik gerektiren bir süreç olarak değerlendirmektedir. Bireyin kendine duyduğu güven, yani algılanan yetkinlik, yenilikçi girişimlerde bulunma eğilimini açıklamak açısından önem arz etmektedir. Sosyal Bilişsel Teori çerçevesinde, bu yetkinlik algısının girişimcilik üzerinde doğrudan etkili olduğu söylenebilmektedir. Kirzner'in (1921) girişimci tanımı ise bireyin piyasa fırsatlarına karşı zihinsel uyanıklığını ve dengesizlikleri fark ederek bunu kazanca dönüştürme becerisini öne çıkarmaktadır. Bu tanım, algılanan fırsat kavramı ile ilişkilendirilmekte ve Planlı Davranış Teorisi kapsamında algılanan davranışsal kontrolünün bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Son olarak Drucker'ın (1985) girişimcilğe yaklaşımı, hem çevresel fırsatların sistematik biçimde keşfi hem de bu fırsatların ekonomik değere dönüştürülmesini kapsayan bir süreç olarak ifade edilmektedir. Bu durum hem algılanan fırsat hem de algılanan yetkinlik değişkenlerinin birlikte değerlendirilmesini gerekli kılmakta ve bireyin girişimcilik sürecinde hem dışsal çevreyi hem de içsel yeterliliği algılamasının önemini vurgulamaktadır.

Algılanan Yetkinlik, Algılanan Fırsatlar ve Girişimcilik Faaliyeti İlişkisi

Algılanan yetkinlikler, bireylerin girişimcilik faaliyetlerini gerçekleştirmek için gerekli bilgi, beceri ve deneyime sahip olduklarına dair öznel algılarını ölçmektedir (Reynolds vd., 2005). Bu gösterge, bireylerin belirli bir davranışı başarıyla yerine getirme konusundaki inançlarını temel alması sebebiyle doğrudan Sosyal Bilişsel Teori (Bandura, 1977) kapsamında tanımlanan öz-yeterlilik kavramıyla ilişkilendirilebilmektedir.

Casson (1982), girişimcilik fırsatlarını; üretim maliyetinin üzerinde gelir sağlayan yeni ürün, hizmet, organizasyon yöntemi ve kaynak keşfi süreci olarak

tanımlamaktadır. Yazar ayrıca, bu fırsatların her birey tarafından aynı şekilde fark edilmediğini, yani bireyden bireye görünürlük farkı olduğunu vurgulamaktadır.

Kirzner (1973) piyasadaki eksikliklerin bir sonucu olarak ortaya çıkan olanaklar olarak ifade ettiği girişimcilik fırsatlarının fark edilmesinin bilişsel bir süreç olduğunu dile getirmektedir. Bireyler arasındaki farklılıklar ve piyasadaki eksiklikler girişimcilik fırsatlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Girişimcilik fırsatlarının oluşumunda çevresel faktörlerin önemli etkileri bulunmaktadır (Carrol & Delacroix, 1982; Singh, 1986). Stevenson & Gumbert (1985) bu çevresel faktörleri teknoloji, pazar yapısı, toplumsal değerler ve kamu politikaları şeklinde sınıflandırmaktadır. Renko, Shrader, & Simon (2011), girişimcilik sürecinde dış dünyada potansiyel olarak mevcut bulunan pazar koşulları, teknolojik, ekonomik veya sosyal gelişmeler gibi nesnel fırsatların yanında bireyin bu fırsatları nasıl algıladığının da önemli olduğuna değinmektedir. Örneğin Tunçalp (2025) çalışmasında, aile işletmelerinde yeni teknolojilerin benimsenmesinde ortaya çıkan risk ve fırsat algılarının, stratejik eylemleri ve yenilikçi uygulamaları şekillendirdiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla girişimcilik fırsatları, geçmiş deneyimler, bilgi seviyesi ve sosyal çevreden etkilenerek şekillenen bilişsel bir değerlendirme sonucunda fark edilmektedir. Krueger & Dickson (1994) bireylerin karşılaştıkları durumları nesnel özelliklerinden ziyade, kendi algıladıkları yetkinlik düzeyleri doğrultusunda değerlendirdiklerini ileri sürmektedir. Bu bağlamda, aynı çevresel koşullar farklı bireyler tarafından farklı biçimlerde yorumlanabilmektedir. Kendini yetkin hisseden bireyler belirsizlik içeren durumları daha çok birer fırsat olarak algılayarak, algılanan yetkinlik düzeyi düşük olan bireyler aynı durumları risk veya tehdit olarak değerlendirme eğiliminde olmaktadır. Algılanan yetkinliğin bireyin fırsat algısı üzerindeki etkisine ilişkin yapılan çeşitli çalışmalarda (Mira-Solves vd., 2021; Tsai vd., 2016; Ramos-Rodriguez vd., 2010) yetkinliğine yönelik algısı pozitif olan bireylerde fırsatları algılama olasılığının daha yüksek olduğu yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Burada hareketle bu çalışmanın ilk hipotezi şu şekilde oluşturulmuştur:

H₁: Algılanan yetkinliklerin algılanan fırsatlar üzerinde etkisi¹ vardır.

Algılanan yetkinlikler bireylerin girişimcilik sürecindeki potansiyel başarılarına olan inançlarını temsil etmekte ve bu anlamda öz-yeterlilik beklentileriyle

1 Bu çalışmada randomize kontrollü deney tasarımı veya nedensel modelleme yöntemleri kullanılmamıştır. Bu nedenle hem burada hem de çalışmanın diğer hipotezlerinde geçen "etki" kavramı, nedensel bir etkiyi değil; istatistiksel ya da yordayıcı bir etkiyi ifade etmektedir.

örtüşmektedir. Geçmiş araştırmalarda (Duong vd., 2024; Doğrul vd., 2023; Ali & Jabaen, 2020; Khursheed vd., 2018; Vidal-Sune & Lopez-Panisello, 2013; Arenius & Minniti, 2005; Baron, 2000), algılanan yetkinliklerin yani bireyin kendi beceri ve yeteneklerine duyduğu güvenin, girişimcilik davranışlarının güçlü bir belirleyicisi olduğu vurgulanmaktadır. Bireyin yeni bir iş kurma kararı rastlantısal değil aksine niyete ve sürece yönelik bilinçli bir kontrol çabasını içeren bir eylem (Gartner, 1985) olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda, bireylerin girişimcilik yöneliminde bulunmaları, bilgi ve becerilere sahip olmalarıyla birlikte bu becerileri etkili şekilde kullanabileceklerine dair güçlü bir inancı barındırmalarıyla da yakından ilişkilidir (Bandura, 1997). Buradan hareketle araştırmanın ikinci hipotezi şu şekilde oluşturulmuştur:

H₂: Bireyin algıladığı yetkinliklerinin girişimcilik faaliyeti üzerinde etkisi vardır.

Girişimciliğe ilişkin algılanan fırsatlar, bir bireyin kendi çevresinde uygun fırsatların mevcut olup olmadığına yönelik öznel algılarını yansıtmakta ve bireyin girişimcilik için elverişli koşulların varlığına yönelik inancını ve yeteneğini ifade etmektedir (Reynolds vd., 2005). Eğer bireyin fırsat algısı yüksekse çevrede yeni iş kurma potansiyeli olduğuna yönelik algısı da olumlu yönde olmaktadır. Böylece fırsatların varlığına yönelik güçlü bir algı, bireylerde yeterlik duygusunu da güçlendirerek girişimcilik eylemlerini tetikleyebilmektedir. Geçmiş çalışmalar, algılanan fırsatların girişimcilik üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi olduğunu, fırsat algısı yüksek olan bireylerden, girişimcilik faaliyetlerine yönelme konusunda daha olumlu geribildirimler alındığını ortaya koymaktadır (Huang & Kee, 2024; Duong vd., 2024; Martinez-Cañas vd., 2023; Tian vd., 2022; Jang & Kim, 2021; Lim vd., 2021). Krueger & Dickson (1994) tarafından yapılan deneysel çalışmada, karar verme konusunda çok yetkin olduğuna inandırılan deneklerin, riskli bir seçimde daha fazla fırsat gördükleri ve daha fazla risk aldıkları buna karşın, yetkin olmadığına inandırılan deneklerin ise daha fazla tehdit algıladıkları ve daha az risk aldıkları belirtilmektedir. Bunun yanında Tsai vd.'nin (2016) çalışmalarında algılanan yetkinliğin girişimcilik faaliyeti üzerindeki etkisinde algılanan fırsatların aracılık etkisi olduğu ifade edilmektedir. İlgili teoriler ve çalışmalardan hareketle bu çalışmanın üçüncü hipotezi ve ilk ana hipotezi olan dördüncü hipotezi şu şekilde kurulmuştur:

H₃: Algılanan fırsatların girişimcilik faaliyeti üzerinde etkisi vardır.

H₄: Algılanan yetkinliğin girişimcilik faaliyeti üzerindeki etkisinde algılanan fırsatların aracılık etkisi vardır.

Başarısızlık Korkusu, Algılanan Yetkinlik ve Girişimcilik Faaliyeti İlişkisi

Girişimcilik kavramının tarihsel kökeni incelendiğinde Cantillon (1931), Say (1836) ve Knight (1921) gibi araştırmacıların girişimciliğin belirsizlik ortamında gerçekleştirilen ve bu nedenle de risk üstlenilen bir eylem olarak tanımlandığı görülmektedir. Cacciato & Hayton (2014) başarısızlık korkusu üzerine yapılan çalışmalardaki tanımlamalardan yola çıkarak kavramın riskten kaçınma ve çevresel tehdit algısından kaynaklanan olumsuz bir duygu çerçevesinde tanımlandığını ifade etmektedir. Başarısızlık korkusu riskten kaçınma bakış açısıyla ele alındığında (Ray, 1994; Helms, 2003; Wagner & Stenberg, 2004; Minniti & Nardone, 2007; Hessels, Grilo, & Thurik, 2011) kişinin karakter özelliği ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla başarısızlık korkusu insanın doğası gereği bazılarında daha çok bazılarında daha az şiddette kendini gösterebilmektedir. Başarısızlık korkusunu çevresel tehdit algısından dolayı olumsuz bir duygu olarak tanımlayan çalışmalarda (Patzelt & Shepherd, 2011; Welp, Spörrle, & Grichnik, 2012) ise güdüsel bir yaklaşıma dayanıldığı, bu durumun çevresel etkilere verilen bir tepki olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Kişi doğası gereği başarısızlık korkusu yaşamamaktadır; çevresel tehdit, risk ve belirsizlikler ona korku yaşatmaktadır. Dolayısıyla bu tür bir başarısızlık korkusu içsel değil, ekonomik kriz, yüksek enflasyon gibi çevresel risklerden kaynaklanmaktadır.

Başarısızlık korkusu ile girişimcilik faaliyeti arasındaki ilişki Planlı Davranış Teorisinde niyeti etkileyen faktörlerden davranışsal tutumlar (Ajzen, 2005) çerçevesinde ele alındığında, girişimciliği başarısızlıkla özdeşleştiren bireylerin olumsuz bir tutum geliştirebileceği düşünülmektedir. Ayrıca sosyal bilişsel teoriye göre sonuç beklentisi, bireyin belirli bir davranışı gerçekleştirme durumunda ne tür sonuçlarla karşılaşacağını öngörmesi (Bandura, 1977) olarak ifade edilmektedir. Bireyin beklentileri olumlu yönde ilgilili davranışa yönelik motivasyon artarken beklentinin olumsuz yönde olması davranışın ertelenmesine ya da davranışın terk edilmesine neden olabilmektedir. Dolayısıyla birey, bir iş kurma sürecinde başarısız olursa maddi kayıplar, çevreden gelebilecek eleştiriler, saygınlığın azalması ya da özsaygının kaybedilmesi gibi inançlar beslediğinde girişimciliğin muhtemel risklerine odaklanacaktır. Bu olumsuz sonuç beklentileri de bireyi girişimcilik faaliyetinden uzaklaştırabilecektir. Literatürde bireylerin risk almaktan kaçındığı ve

yeni bir iş kurmanın getireceği başarısızlık riskinin sübjektif olarak değerlendirildiği dolayısıyla bireyin başarısızlık ihtimaline yönelik algısının düşük olmasının yeni bir girişim oluşturma olasılığını artırdığı ifade edilmektedir (Mutmainnah vd., 2024; Ndour & Asongu, 2024; Duong & Vu, 2023; Weber & Milliman, 1997). Bazı çalışmalarda ise girişimcilik literatüründe belirtilenin aksine başarısızlık korkusunun girişimcilik davranışına yönelimi artırdığı yönünde bulgulara rastlanmaktadır (Rafiullah vd., 2023; Hunter vd., 2021). Bununla birlikte başarısızlık korkusunun girişimcilik faaliyeti üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşan çeşitli araştırmalar da bulunmaktadır (Khursheed vd., 2018; Micozzi & Lucarelli, 2016; Özdemir & Karadeniz, 2011).

Conroy (2001) ve Conroy, Willow, & Metzler (2002) başarısızlık korkusuna yönelik olarak çok boyutlu bir yaklaşım geliştirerek başarısızlık korkusunun sadece başarısız olma olasılığına değil, başarısızlığın birey için doğurabileceği çeşitli olumsuz sonuçlara yönelik algılara dayandığını ifade etmektedir. Bu çerçevede bireyler utanç ve mahcubiyet yaşama, kendi benlik değerlerini yitirme, belirsiz bir gelecekle karşılaşma, bireyin kendisi için önemli olan kişilerin ilgisini kaybetme ve onları hayal kırıklığına uğratma gibi sonuçları başarısızlığın potansiyel bedelleri olarak değerlendirmektedir. Bu değerlendirmeler, bireylerin başarısızlık içeren durumlara yönelik tehdit algısını artırarak kaçınma eğilimlerini güçlendirebilmektedir. Dolayısıyla başarısızlık korkusu, bireylerin girişimcilik faaliyetini değerlendirirken potansiyel kazançlar ile olası kayıpları nasıl tarttıklarıyla da ilişkilidir. Kahneman & Tversky'nin (1979) geliştirdiği beklenti teorisi de bireylerin kararlarını mutlak sonuçlar yerine algılanan kazanç ve kayıplara göre verdiklerini ve kayıpların psikolojik etkisinin kazanımlara kıyasla daha güçlü olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda girişimcilik faaliyeti sadece potansiyel ekonomik getiriler üzerinden değil başarısızlık durumunda ortaya çıkabilecek psikolojik, sosyal ve sembolik kayıplar üzerinden de değerlendirilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde algılanan yetkinlik, bireylerin başarısızlık durumunda karşılaşılabilecekleri kayıpları nasıl değerlendirdiklerini şekillendiren bir bilişsel faktör olarak rol oynayabilmektedir. Yüksek algılanan yetkinliğe sahip bireyler, girişimcilik faaliyetini teknik açıdan gerçekleştirebileceklerine inanmakla birlikte, başarısızlık durumunda yaşayabilecekleri itibar kaybı, benlik değeri zedelenmesi veya sosyal maliyetleri daha belirgin biçimde algılayabilirler. Bu durum, başarısızlık korkusunun girişimcilik faaliyeti üzerindeki etkisinin, algılanan yetkinlik düzeyine bağlı olarak değişmesine yol açabilmektedir. Nitekim Ng & Jenkins (2018) genellikle yetkinliklerine güvenen bireylerin neden girişimcilik faaliyetleri doğrultusunda

harekete geçemediklerini anlamak amacıyla, özellik temelli başarısızlık korkusu ile öz-yeterliliğin etkileşim etkisini incelemiş ve kendini yeterli hissedenden potansiyel girişimcilerin dahi, başarısızlığın sosyal sonuçlarına ilişkin korkuları nedeniyle girişimcilik faaliyetleri doğrultusunda harekete geçemeyebildiklerini ortaya koymuştur. İlgili çalışmalardan hareketle araştırmanın ikinci ana hipotezi aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

H₅: Girişimcilik faaliyeti üzerinde başarısızlık korkusu ve algılanan yetkinliğin etkileşim etkisi vardır.

Kontrol Değişkenleri

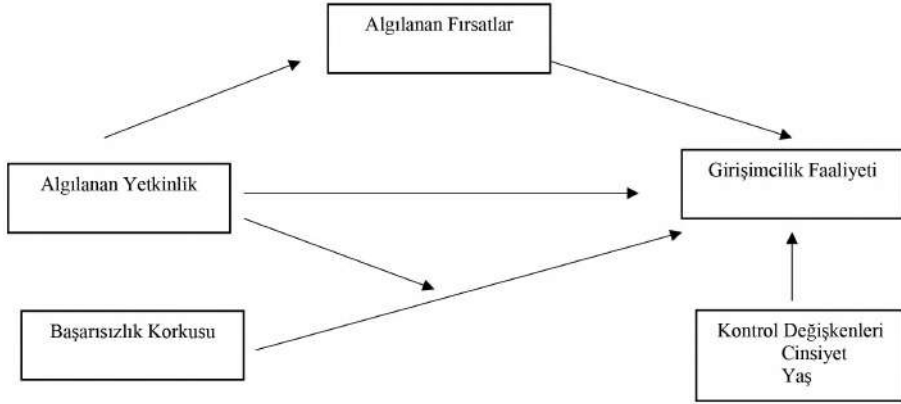
Bu çalışmada cinsiyet ve yaş değişkenleri girişimcilik faaliyeti üzerinde etkili olabilecek temel demografik faktörler arasında yer alması sebebiyle kontrol değişkenleri olarak analize dâhil edilmiştir. Sosyal rol teorisine (Eagly, 1987) göre kadınlar ve erkekler arasında bir iş bölümü bulunmaktadır. Örneğin kadınlar ev işlerine yönelik sorumluluk alırken, erkekler de ev dışındaki sorumlulukları üstlenmektedir. Dolayısıyla erkeklerden rekabetçi ve saldırgan olmaları beklenirken, kadınların destekleyici ve duygusal olması beklenmektedir. Bu durum ise kadınlarda rekabeti ve saldırganlığı baskılayabilmektedir. Bu açıdan ele alındığında toplumsal roller bakımından erkeklerin girişimciliğe daha uyumlu olduğu varsayılmaktadır. Sonuç olarak kadınlar sahip oldukları kapasiteye rağmen toplumsal roller ve beklentiler sebebiyle girişimciliğe yönelme konusunda erkeklere göre daha az motive olabilmektedir (Tsai vd., 2016). Yapılan ampirik çalışmalarda cinsiyetin girişimciliğe yönelmeyi etkilediği (Vodă, Butnaru, & Butnaru, 2020; Ali & Jaban, 2020; Santos, Caetano & Spagnoli, 2017; Micozzi & Lucarelli, 2016; Zhao vd., 2005) yönünde bulgulara ulaşıldığı görülmektedir.

Yaş ile girişimcilik faaliyeti arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda, yaşın girişimcilik faaliyetlerine katılma olasılığı üzerinde önemli etkileri olduğu, yaş ilerledikçe girişimcilik faaliyetlerine katılma eğiliminin de azaldığı ifade edilmektedir (Vodă vd., 2020; Santos vd., 2017; Hatak, Harms, & Fink, 2015; Özdemir & Karadeniz, 2011). Buna göre araştırmanın beşinci ve altıncı hipotezleri şöyledir:

H₆: Cinsiyetin girişimcilik faaliyeti üzerinde etkisi vardır.

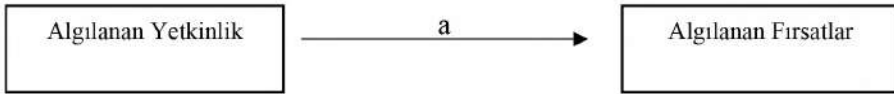
H₇: Yaşın girişimcilik faaliyeti üzerinde etkisi vardır.

Planlı davranış teorisi, sosyal bilişsel teori, beklenti teorisi ve geçmiş araştırmalardan hareketle araştırmanın kavramsal modeli Şekil 1, istatistiksel modelleri ise Şekil 2, Şekil 3 ve Şekil 4'teki gibi oluşturulmuştur².

Şekil 1. Araştırmanın Kavramsal Modeli

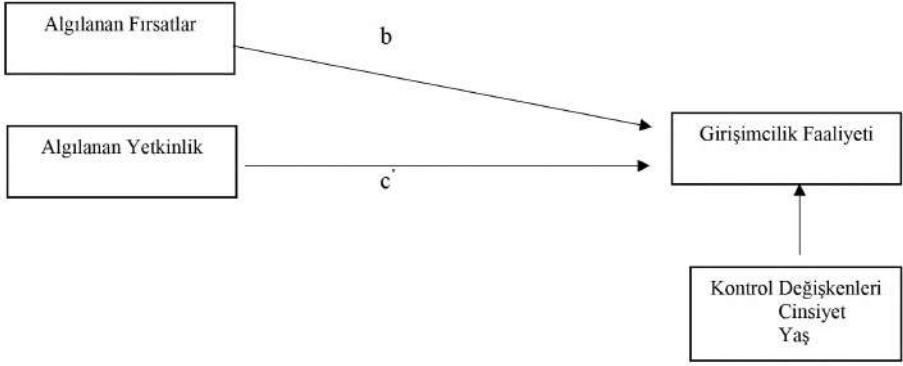
Şekil 1'de algılanan yetkinliğin girişimcilik faaliyeti üzerindeki doğrudan etkisinde algılanan fırsatların aracılık etkisi olup olmadığı ayrıca başarısızlık korkusunun girişimcilik faaliyeti üzerindeki etkisinde algılanan yetkinliklerin düzenleyici (moderatör) olup olmadığını test etmek üzere araştırmanın kavramsal modeli aktarılmıştır. Modelde yaş ve cinsiyet ise kontrol değişkenleri olarak konumlandırılmıştır.

Şekil 2. Model 1 için Araştırmanın İstatistiksel Modeli

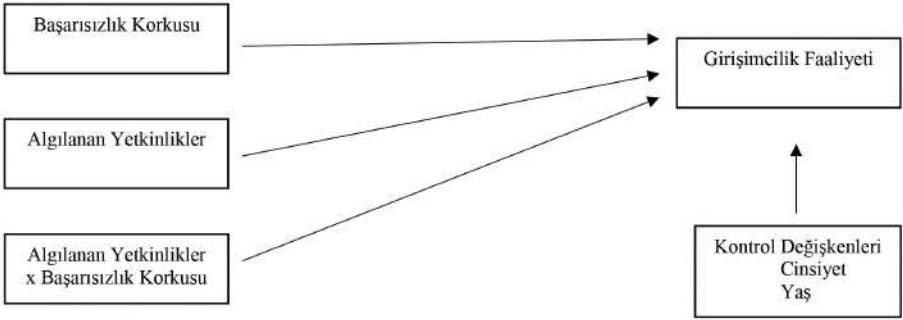
Kavramsal model doğrultusunda, aracılık analizinin ilk aşamasını oluşturan algılanan yetkinliklerin algılanan fırsatlar üzerindeki etkisini test etmeye yönelik istatistiksel model Şekil 2'de sunulmaktadır.

2 Araştırma modelinde Sayın Editör ve Sayın Anonim Hakem tarafından iletilen yapıcı öneri ve değerlendirmeler üzerine algılanan fırsatlar aracı değişken, algılanan yetkinlikler ise moderatör değişken olarak konumlandırılmıştır.

Şekil 3. Model 2 için Araştırmanın İstatistiksel Modeli

Şekil 3'te ise aracılık analizinin ikinci kısmına ilişkin olarak algılanan yetkinlik ve algılanan fırsatların girişimcilik faaliyetinin öncülü olarak yer aldığı istatistiksel model yansıtılmaktadır.

Şekil 4. Model 3 için Araştırmanın İstatistiksel Modeli

Şekil 4 ise başarısızlık korkusunun girişimcilik faaliyeti üzerindeki etkisinde algılanan yetkinliğin düzenleyici etkisini test eden model için istatistiksel modeli göstermektedir. Bu modelde girişimcilik faaliyeti üzerinde başarısızlık korkusu ve algılanan yetkinliklerin etkileşim etkisi test edilerek başarısızlık korkusunun girişimcilik faaliyeti üzerindeki etkisinin bireyin yetkinliğine göre değişip değişmediği araştırılmıştır.

Yöntem

Veri Seti, Değişkenlerin Tanımlanması ve Veri Analizi

Bu çalışma ikincil verilerden faydalanılarak hazırlanmıştır. Bu kapsamda, GEM Araştırması tarafından uygulanan Yetişkin Nüfus Anketinden elde edilen, GEM'in Türkiye ekibi tarafından 2021 yılında toplanıp 2023 yılının Şubat ayında yayımlanan ve 2404 kişinin katıldığı Türkiye verileri³ kullanılmıştır. Girişimcilik üzerine uluslararası düzeyde karşılaştırmalı veri sağlayan GEM kapsamında yürütülen yetişkin nüfus anketi, birey düzeyinde veri toplamak amacıyla yapılandırılmış kapsamlı bir saha çalışmasıdır. Veri toplama süreci, GEM tarafından belirlenen metodolojik standartlara uygun olarak gerçekleştirilmekte olup, her ülke için temsili nitelikte en az 2.000 bireyden oluşan bir örneklem esas alınmaktadır. Örneklem tercihen 18-99 (mümkün olmayan durumlarda (18-64)) yaş aralığını kapsamakta, kırsal ve kentsel tüm bölgeleri içerecek şekilde ülke geneline temsil edecek biçimde oluşturulmaktadır. Anketler farklı saat dilimlerinde uygulanmakta; erişilemeyen bireyler için telefonla yapılan görüşmelerde beş, yüz yüze görüşmelerde ise üç geri dönüş sağlanarak örneklemin temsiliyeti korunmaya çalışılmaktadır. Anketin farklı dillerde uygulanacağı durumlarda, soruların anlam bütünlüğünü koruyacak şekilde çeviri yöntemleri kullanılmakta ve yerel ek soruların içerik ve konumları önceden GEM tarafından onaylanmaktadır. Elde edilen veriler, açık uçlu yanıtlar da dâhil olmak üzere SPSS formatında düzenlenmekte ve ilgili yılın temmuz ayında GEM Veri Ekibine teslim edilmektedir. Bu sistematik yaklaşım, verilerin karşılaştırılabilirliğini ve uluslararası geçerliliğini sağlamayı amaçlamaktadır (Global Entrepreneurship Monitor, 2025).

3 İlgili veri seti <https://www.gemconsortium.org/data/sets?id=aps> adresinden faydalanılarak temin edilebilir.

Tablo 2. Kullanılan GEM Veri Setine İlişkin Tanımlamalar

Değişkenler	Değişkenin Kodu	Katılımcıya Yöneltilen İfade
Başarısızlık Korkusu	FRFAILyy	Başarısız olma endişesi nedeniyle bir iş kurmaktan kaçınıyorum (katılıyorum/katılmıyorum)
Algılanan Fırsatlar	OPPORTyy	Önümüzdeki 6 ay içinde bir iş kurmak için iyi fırsatlar olduğunu düşünüyorum (katılıyorum/katılmıyorum)
Algılanan Yetkinlik	SUSKILyy	Yeni bir iş kurmak için gerekli bilgi, beceri ve deneyime sahibim (katılıyorum/katılmıyorum)
Girişimcilik Faaliyeti	TEAyy	Toplam erken aşama işletmeye sahip erken aşama girişimci misiniz? (evet/hayır)
Cinsiyet	Gender	Lütfen cinsiyetinizi belirtiniz (erkek=0; kadın=1)
Yaş	Age	Lütfen yaşınızı belirtiniz (metrik)

Not: Tablo GEM veri setinden faydalanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Bu çalışmada kullanılan veri seti; girişimcilik faaliyeti (bağımlı değişken), başarısızlık korkusu, algılanan fırsatlar (aracı değişken), algılanan yetkinlik (moderatör değişken) ile yaş ve cinsiyet (kontrol değişkenleri) değişkenlerini içermektedir. Tablo 2’de çalışmada kullanılan veri setine ilişkin detaylar aktarılmaktadır. Tablo 2 incelendiğinde başarısızlık korkusunu ölçmek amacıyla kullanılan, “başarısızlık korkusu nedeniyle iş kurmaktan kaçınıyorum” ifadesi bireylerin iş kurma kararlarını başarısızlık korkusunun etkileyip etkilemediğini değerlendirmektedir. İfade katılıyorum ve katılmıyorum şeklinde ikili kategori düzeyinde değerlendirilmiştir. Bireyin girişimcilik fırsatlarına yönelik algısını ölçmek amacıyla katılımcıların yaşadıkları bölgede önümüzdeki altı ay içinde iş kurmak için uygun fırsatlar bulunduğuna yönelik inanç düzeyini ölçen bir ifade kullanılmaktadır ve cevap katılıyorum ve katılmıyorum şeklinde ikili kategorik yapıdadır. Algılanan yetkinliği ölçmek amacıyla “yeni bir iş kurmak için yeterli bilgi, beceri ve deneyime sahibim” ifadesi kullanılmaktadır. Bu değişken de katılıyorum ve katılmıyorum olarak kodlanmıştır ve bireyin girişimcilik faaliyetlerini gerçekleştirme konusunda kişisel yeterliliğine yönelik algısını yansıtmaktadır. Bu çalışmada girişimcilik faaliyeti, toplam erken aşama girişimcilik faaliyeti [total early-stage

entrepreneurial activity, TEA] göstergesi kullanılarak ölçülmüştür. GEM'e göre TEA, 18-64 yaş aralığındaki bireylerin son üç yıl içerisinde yeni bir iş kurma sürecine dâhil olmalarını veya erken aşama bir işletmenin sahibi ya da yöneticisi olarak faaliyette bulunmalarını ifade eden ikili bir değişkendir. İlgili değişken toplam erken aşama girişimcilik faaliyetinde bulunanlar 1, bulunmayanlar ise 0 olarak ikili kodlanmıştır. Çalışmada kontrol değişkenleri olarak bireylerin cinsiyet ve yaşları da kullanılmıştır. Cinsiyet değişkeni için kadın bireyler 1 olarak kodlanmış olup yaş değişkeni metrik olarak, diğer değişkenler ise ikili kategori şeklinde değerlendirilmiştir.

Araştırma modelinde yer alan aracı ve bağımlı değişkenlerin her ikisinin de ikili [binary] yapıda olması, doğrusal regresyon temelli en küçük kareler (ordinary least squares - OLS) varsayımlarının ihlal edilmesine neden olmaktadır. OLS regresyon, hata terimlerinin normal dağıldığı ve bağımlı değişkenin sürekli olduğu varsayımına dayandığından, ikili sonuç değişkenleri için katsayı ve standart hata tahminlerinde yanlılık riski taşımaktadır. Bu nedenle, ikili bağımlı ve aracı değişkenlerin yer aldığı modellerde lojistik regresyon temelli yaklaşımların kullanılması metodolojik açıdan daha uygundur (Hayes, 2022). Bu metodolojik kısıtlılığı aşmak ve ikili değişken yapısına uygun, daha güvenilir parametre tahminleri elde edebilmek amacıyla dolaylı ve etkileşim etkisi analizleri ile birlikte betimsel istatistikler ve korelasyon analizi RStudio 4.5.1 (Posit Team, 2025) ortamında gerçekleştirilmiştir. Analizlerde, aracı ve bağımlı değişkenlerin ikili yapısını dikkate alan lojistik regresyon temelli dolaylı etki tahminlerine olanak sağlayan *mediation* paketi kullanılmıştır. Araştırma modelinde, bağımsız değişken olan algılanan yetkinlik ile bağımlı değişken olan girişimcilik faaliyeti arasındaki ilişkide fırsat algısının dolaylı etkisi test edilmiş ayrıca başarısızlık korkusunun girişimcilik faaliyeti üzerindeki etkisinde algılanan yetkinliğin düzenleyici rolü yaş ve cinsiyet değişkenleri kontrol edilerek incelenmiştir. Dolaylı etkilerin istatistiksel anlamlılığı, normal dağılım varsayımı gerektirmeyen ve ikili değişkenler için daha esnek bir yaklaşım sunan parametrik olmayan bootstrapping yöntemiyle %95 güven aralığında değerlendirilmiştir. Etkileşim etkilerinin yorumlanabilmesi amacıyla *interactions* paketi kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Betimsel İstatistikler ve Korelasyon Analizi

Tablo 3'te değişkenlere ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile korelasyon analizine ilişkin sonuçlar gösterilmektedir.

Tablo 3. Değişkenlere İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	Frekans	Ortalama	S.S.	1	2	3	4	5	6
Algılanan Fırsatlar (1)	1847	0,31	0,46	1					
Algılanan Yetkinlikler (2)	1895	0,6	0,49	,215***	1				
Başarısızlık Korkusu (3)	2404	0,36	0,48	,055	,048	1			
Girişimcilik Faaliyeti (4)	2404	0,16	0,36	,013***	,23***	-,004	1		
Cinsiyet (5)	2404	0,49	0,5	-,066*	-,142***	-,004	-,11***	1	
Yaş (6)	1915	37,7	11,87	-,028	-,061*	,055	-,007	,027	1

*** p < 0.001, ** p < 0.01, * p < 0.05, . p < 0.10. S.S.: Standart sapma

Tablo 3 incelendiğinde bireylerin girişimcilik faaliyetini etkileyebileceği düşünülen değişkenlerden algılanan fırsat değişkeninin ortalamasının 0,31, standart sapmasının ise 0,46 olduğu görülmektedir. Katılım düzeyi dikkate alındığında 0,31'lik bir ortalama, anketi cevaplayan katılımcıların genel olarak bu ifadeye katılmadıkları yani yaşadıkları çevrede yakın dönemde iş kurmak için çok olumlu bir ortam görmediklerini göstermektedir. Algılanan yetkinliği ölçmek için kullanılan “yeni bir iş kurmak için gereken bilgi, beceri ve deneyimime sahibim” ifadesinin ortalaması 0,6, standart sapması 0,49 olarak hesaplanmıştır. Buna göre katılımcıların çoğunun girişimcilik yeterliliği konusunda olumlu görüş bildirdikleri görülmektedir. Katılımcıların “başarısızlık korkusuyla iş kurmayacağım” ifadesine verdikleri cevapların ortalaması 0,36, standart sapması 0,48'dir. Bu durum genel olarak katılımcıların girişimcilik konusunda düşük düzeyde kaygı taşıdıklarını göstermektedir. Bununla birlikte katılımcıların %16'sının erken aşama girişimcilik faaliyetine dâhil olduğu görülmektedir. Araştırmaya dâhil olan katılımcıların %51'inin erkeklerden oluştuğu (1225 kişi) ve her iki cinsiyetin de benzer oranlarda temsil edildiği görülmektedir. Katılımcıların yaşları 18-64 yaş arasında değişmekte olup yaş ortalaması 37,7, standart sapma ise 11,87'dir.

Girişimcilik faaliyeti ile algılanan yetkinlikler ($r = ,23$; $p < ,001$) ve algılanan fırsatlar ($r = ,013$; $p < ,001$) arasında düşük düzeyde pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Buna karşın, girişimcilik faaliyeti ile başarısızlık korkusu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($r = -,004$; $p > ,05$).

Algılanan fırsatlar ile algılanan yetkinlikler arasında düşük pozitif ve anlamlı bir korelasyon mevcuttur ($r = ,215$; $p < ,001$). Başarısızlık korkusunun hem fırsat algısı ($r = ,055$; $p > ,05$) hem de yetkinlik algısı ($r = ,048$; $p > ,05$) ile olan ilişkisi istatistiksel olarak anlamsızdır.

Cinsiyet ile girişimcilik faaliyeti ($r = -,11$; $p < ,001$); algılanan yetkinlikler ($r = -,142$; $p < ,001$) ve fırsat algısı ($r = -,066$; $p < ,05$) arasında düşük düzeyde negatif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, kadın katılımcıların erkeklere oranla girişimcilik faaliyetinde bulunma durumları ile yetkinlik ve fırsat algılarının daha düşük olma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Yaş değişkeninin ise sadece algılanan yetkinlik ile istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü ve zayıf bir ilişkisi bulunmaktadır ($r = -,061$; $p < ,05$). Buna göre yaş ilerledikçe algılanan yetkinliğin azaldığı görülmektedir.

Hipotezlerin Test Edilmesi

Bu çalışmada algılanan yetkinliğin girişimcilik faaliyeti üzerindeki etkisinde algılanan fırsatların aracılık rolü ile başarısızlık korkusunun girişimcilik faaliyeti üzerindeki etkisinde algılanan yetkinliklerin düzenleyici etkisi araştırılmıştır. Böylece yetkinlik algısının algılanan fırsatlar üzerinden girişimcilik faaliyetlerini dolaylı olarak etkileyip etkilemediği ayrıca başarısızlık korkusu ile girişimcilik faaliyeti arasındaki ilişkinin bireyin algılanan yetkinliğine göre değişip değişmediği test edilmiştir. Buna göre Tablo 4'te çalışmanın hipotezlerinin test edildiği dolaylı etki ve etkileşim etkisini test eden lojistik regresyon analiz sonuçları yer almaktadır. Lojistik regresyon modellerinde, kurulan modelin veriyle ne ölçüde uyumlu olduğunu değerlendirmek amacıyla boş model ile açıklayıcı değişkenler içeren modelin karşılaştırılması yaygın olarak kullanılan bir yaklaşımdır. Bu karşılaştırma, modele eklenen değişkenlerin bağımlı değişkenin açıklanmasına anlamlı bir katkı sağlayıp sağlamadığını ortaya koymak açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle bu çalışmada, sabit terimi içeren boş modele ait boş model sapması [null deviance] ile açıklayıcı değişkenleri içeren modele ait artık sapma [residual deviance] değerleri birlikte değerlendirilmiştir. Boş model sapması ile artık model

sapması arasındaki fark, açıklayıcı değişkenlerin modele eklenmesiyle sağlanan iyileşmeyi ortaya koymaktadır.

Model uyumunun değerlendirilmesinde, sapma değerlerine ek olarak Akaike Bilgi Kriteri (AIC) dikkate alınmıştır. AIC, modelin veriyle uyumunu ve parametre sayısını birlikte değerlendirerek açıklayıcılık ile parsimoni (yalınlık) arasındaki dengeyi yansıtmaktadır. Gerçekleştirilen analiz sonucunda algılanan yetkinliğin algılanan fırsatlar üzerindeki etkisini test eden ilk modelde boş model sapma değeri 1455,2 iken, bağımsız değişken başarısızlık korkusunun modele eklenmesiyle bu değer yalnızca 1398,7 seviyesine gerilemiş olması, boş modele kıyasla sapma değerinde anlamlı bir azalış olduğunu ve modele eklenen değişkenin algılanan fırsatları açıklamada istatistiksel olarak anlamlı bir katkı sunduğunu göstermektedir. Modelin AIC değerinin (1402,7) boş modelin sapma düzeyinden düşük olması modelin veriyle uyumlu olduğunu göstermektedir. Model 2 ve model 3'te boş modellere ait sapma değerinin 982,34, açıklayıcı değişkenlerin modele eklenmesiyle ulaşılan artık sapma değerinin ise 898,96 olduğu saptanmış olup bu durum modele dâhil edilen değişkenlerin bağımlı değişkenin açıklanmasına anlamlı bir katkı sağladığını ve modelin veriyle uyumunu artırdığını göstermektedir. Bu çalışmada açıklayıcı değişkenleri içeren lojistik regresyon modellerinin AIC değerlerinin (Model 2= 908,96; Model 3= 911,22) yalnızca sabit terimi içeren boş modele (982,34) kıyasla daha düşük olması, modele dâhil edilen değişkenlerin model uyumunu iyileştirdiğini, kurulan lojistik modelin girişimcilik faaliyetini açıklamada boş modele kıyasla istatistiksel açıdan üstün olduğunu ve analiz sonuçlarının güvenle yorumlanabileceğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Omnibus testi sonuçlarına göre (Model 1: Omnibus Test = 58,429; $p < ,001$; Model 2: Omnibus Test = 83,377; $p < ,001$; Model 3: Omnibus Test = 117,927; $p < ,001$) modelin anlamlı olduğu ve Hosmer-Lemeshow uyum testine göre ($p > ,005$) modelin veriye iyi uyum sağladığı, Nagelkerke R² değerine göre ise bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki varyansının Model 1 için %7, Model 2 için %12 ve Model 3 için %13 olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Bağımlı Değişken: Algılanan Fırsatlar ve Girişimcilik Faaliyeti için Lojistik Regresyon Katsayıları

Değişkenler	Model 1 (Algılanan Fırsatlar)		Model 2 (Girişimcilik Faaliyeti)		Model 3 (Girişimcilik Faaliyeti)	
	B	Olasılık Oranı	B	Olasılık Oranı	B	Olasılık Oranı
Kesme Terimi	1,46 (0,12)***		-2,39 (0,37)***		-2,48 (0,41)***	
Algılanan Yetkinlik	1,01 (0,14)***	2,76	1,47 (0,23)***	4,34	1,85 (0,30)***	6,36
Algılanan Fırsat			0,45 (0,17)**	1,57		
Cinsiyet			-0,47 (0,18)*	0,64	-0,47 (0,18)**	0,62
Yaş			-0,01 (0,01)	0,99	-0,001 (0,001)	0,99
Başarısızlık Korkusu					0,34 (0,43)	1,41
Başarısızlık Korkusu x Algılanan Yetkinlik					-0,81 (0,47)	1,41

Model 1: Boş Model Sapma Değeri: 1455,2; **s.d.:** 1175 **Artık Sapma Değeri:** 1398,7; **s.d.:** 1174; **AIC:** 1402,7; Nagelkerke R²: ,07; Omnibus Test: 58,429; s.d.: 3; p: <,001

Model 2:Boş Model Sapma Değeri: 982,34; **s.d.:** 1175 **Artık Sapma Değeri:** 898,96 **s.d.:** 1171; **AIC:** 908,96; Nagelkerke R²: ,12; Omnibus Test: 83,377; s.d.: 4; p: <,001

Model 3:Boş Model Sapma Değeri: 982,34; **s.d.:** 1175 **Artık Sapma Değeri:** 898,96 **s.d.:** 1171; **AIC:** 911,22

Nagelkerke R²: ,13; Omnibus Test: 117,927; s.d: 5; p: <,001

B: Standardize edilmemiş regresyon katsayısını temsil etmekte olup standart hatalar parantez içinde gösterilmiştir. **s.d:** Serbestlik derecesi. **AIC:**Akaike Bilgi Kriteri; **R2:** Belirlilik katsayısı, **Omnibus:** Model anlamlılık testi; *** p < 0.001, ** p < 0.01, * p < 0.05, . p < 0.10. Analizlerde %5 anlamlılık düzeyi kabul edilmiştir.

Tablo 4'te, aracılık analizinin ilk aşamasında algılanan fırsatların bağımlı değişken olarak ele alındığı Model 1, aracılık analizinin ikinci aşamasında girişim-

cilik faaliyetlerinin bağımlı değişken olarak incelendiği Model 2 ve moderasyon analizine ilişkin sonuçların sunulduğu Model 3 yer almaktadır. Model 1 kapsamında, algılanan yetkinliğin algılanan fırsatlar üzerindeki etkisi test edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, algılanan yetkinliğin algılanan fırsatlar üzerinde pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır ($B = 1,01$; $p < ,05$). Dolayısıyla bireyin yetkinlik algısının girişimcilik fırsatı algısına sahip olma olasılığını artırdığı, yetkinlik algısına sahip bireylerin girişimcilik fırsatı gördüklerini belirtme olasılığının yetkinlik algısına sahip olmayanlara göre yaklaşık 2,8 kat daha fazla olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular çalışmanın ilk hipotezi olan H_1 : *Algılanan yetkinliklerin bireyin algıladığı fırsatlar üzerinde bir etkisi vardır* hipotezini destekler niteliktedir.

Model 2 aracılık modelinin ikinci aşamasını test etmektedir. Modelin lojistik regresyon denklemi aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

$$\ln(\text{Girişimcilik Faaliyeti}) = -2,39 + 1,47(\text{algılanan yetkinlik}) + 0,45(\text{algılanan fırsatlar}) - 0,01(\text{yaş}) - 0,45(\text{cinsiyet})$$

Buna göre fırsat algısı ve kontrol değişkenler sabitken yetkinlik algısına sahip bireylerin girişimcilik faaliyetine dâhil olma olasılığı sahip olmayanlara kıyasla yaklaşık 4,3 kat daha yüksektir. Bununla birlikte tüm değişkenler sabitken girişimcilik fırsatı algısına sahip bireylerin girişimcilik faaliyetlerine dâhil olma olasılığı sahip olmayanlara göre %57 daha fazladır. Bu çalışmada cinsiyete ilişkin referans grubunu erkekler oluşturmaktadır ve referans grubuna kıyasla kadınların girişimcilik faaliyetlerine katılma olasılığının %36 daha düşük olduğu görülmüştür. Yaş değişkeninin ise girişimcilik faaliyeti üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi yoktur. Bu bağlamda bulgular çalışmanın H_2 : *Bireyin algıladığı yetkinliklerinin girişimcilik faaliyeti üzerinde etkisi vardır* ve H_3 : *Algılanan fırsatların girişimcilik faaliyeti üzerinde etkisi vardır* hipotezlerini destekler niteliktedir. Bununla birlikte dolaylı etki analizine ilişkin sonuçlara göre algılanan yetkinliğin girişimcilik faaliyeti üzerinde algılanan fırsatlar üzerinden istatistiksel olarak anlamlı dolaylı etkisi olduğu, %95 güven aralığında en düşük ve en yüksek limitin sıfır içermediği görülmektedir (dolaylı etki [ACME-Average Causal Mediation] = ,01; $p < ,005$; alt limit: ,002; üst limit: ,013). İlgili bulgular araştırmanın ana hipotezlerinden biri olan *algılanan yetkinliğin girişimcilik faaliyeti üzerindeki etkisinde algılanan fırsatların aracılık etkisi vardır* hipotezini destekler niteliktedir.

Model 3'te ise girişimcilik faaliyeti üzerinde başarısızlık korkusu ile algılanan yetkinliğin etkileşim etkisi test edilmiş olup modele ilişkin lojistik regresyon denklemi aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

$\ln(\text{Girişimcilik Faaliyeti}) = -2,48 + 0,34(\text{başarısızlık korkusu}) + 1,85(\text{algılanan yetkinlik}) - 0,81(\text{başarısızlık korkusu} \times \text{algılanan yetkinlik}) - 0,001(\text{yaş}) - 0,47(\text{cinsiyet})$

Model 3 incelendiğinde öncelikle etkileşim terimi olarak ifade edilen başarısızlık korkusu x algılanan yetkinliğin anlamlılık düzeyi kontrol edilmiş ve istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür ($B = -,81; p >,005$). Dolayısıyla başarısızlık korkusu ile algılanan yetkinliğin girişimcilik faaliyeti üzerinde etkileşim etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Buradan hareketle elde edilen bulguların çalışmanın ikinci ana hipotezi olan H_5 : *Girişimcilik faaliyeti üzerinde başarısızlık korkusu ve algılanan yetkinliğin etkileşim etkisi vardır* hipotezini destekler nitelikte olmadığı görülmektedir. İlgili sonuca istinaden etkileşim terimi analizden çıkarılarak tekrar analiz çalıştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 6'da açıklanmıştır.

Tablo 6. Etkileşim Terimi Çıkarıldıktan Sonra Elde Edilen Lojistik Regresyon Katsayıları

Bağımlı Değişken: Girişimcilik Faaliyeti (Hayır=0)				
Değişken	B	S.H.	p	Olasılık Oranı
Kesme Terimi	-2,20	0,33	<,001	0,11
Algılanan Yetkinlik	1,65	0,21	<,001	5,18
Başarısızlık Korkusu	-0,42	0,16	,01	0,66
Cinsiyet (Erkek:0)	-0,52	0,16	<,001	0,59
Yaş	-0,01	0,01	,111	0,98
Nagelkarge $R^2 = 0,13$ Omnibus $X^2 = 115,571$ $sd = 4$ $p <,001$				

B: Standardize edilmemiş regresyon katsayısı, **S.H.:** Standardize edilmemiş regresyon katsayısının standart hatası, **p:** anlamlılık değeri, **R²:** Belirlilik katsayısı, **Omnibus:** Model anlamlılık testi, **s.d:** Serbestlik derecesi

Tablo 6'da etkileşim terimi çıkarıldıktan sonra yapılan lojistik regresyon analizi sonucunda algılanan yetkinlik, başarısızlık korkusu, cinsiyet ve yaş değişkenlerinin girişimcilik faaliyeti üzerindeki etkisi aktarılmaktadır. Omnibus testi sonuçlarına göre ($X^2 = 115,571$, $p <,001$) modelin anlamlı olduğu ve Hosmer-Lemeshow uyum testine göre ($p >,005$) modelin veriye iyim uyum sağladığı görül-

meğdendir. Nagelkerke R^2 değerine göre ise bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki varyansın yaklaşık %13'ünü açıkladığı görülmektedir. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisi incelendiğinde; başarısızlık korkusu, cinsiyet ve yaşın etkisi sabit tutulduğunda girişimcilik için gerekli bilgi ve beceriye sahip olduğunu düşünen bireylerin daha yüksek girişimcilik faaliyeti sergiledikleri gözlemlenmektedir. Bireyin yetkinliklerine yönelik algısında 1 birimlik artış, girişimcilik yapma oddsunu yaklaşık 5,2 kat artırmaktadır. Buna göre yetkinliğe yönelik algının olumlu olması durumunda yeni iş kurma olasılığı, yeni iş kurma olasılığına göre yaklaşık 5,2 kat fazladır. Benzer şekilde algılanan yetkinlikler, yaş ve cinsiyetin etkisi sabit tutulduğunda bireyde başarısızlık korkusunun girişimcilik yapma olasılığını %34 yani 0,66 kat azalttığı görülmektedir.

Çalışmada kontrol değişkenleri olarak analize dâhil edilen yaş değişkeninin girişimcilik faaliyeti üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($p>,005$) fakat cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu; kadınların erkeklere kıyasla girişimcilik faaliyetlerine katılma olasılığının yaklaşık 0,59 kat daha düşük olduğu değerlendirilmektedir. Buradan hareketle elde edilen bulguların H_6 : *Yaşın girişimcilik faaliyeti üzerinde etkisi vardır* hipotezini destekler nitelikte olmadığı fakat H_7 : *Cinsiyetin girişimcilik faaliyeti üzerinde etkisi vardır* hipotezini destekler nitelikte olduğu görülmüştür. Buna göre kadınların erkeklere göre girişimcilik faaliyetlerinde daha geri planda kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tartışma

Bu çalışmada, planlı davranış teorisi, sosyal bilişsel teori ve beklenti teorileri çerçevesinde bireyin yetkinlik algısının girişimcilik faaliyetleri üzerindeki doğrudan etkisi ve girişimciliğe yönelik algıladığı fırsatlar üzerinden dolaylı etkisi incelenmiştir. Bununla birlikte başarısızlık korkusunun girişimcilik faaliyetleri üzerindeki etkisinin bireyin yetkinlik algısına göre değişip değişmediği araştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular H_5 : *Girişimcilik faaliyeti üzerinde başarısızlık korkusu ve algılanan yetkinliğin etkileşim etkisi vardır* hipotezi dışındaki tüm hipotezleri destekler niteliktedir. Bununla birlikte cinsiyet ve yaş demografik özelliklerin kontrol altında tutulduğunda sonuçlarda bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Bu çalışmanın ilk modeli algılanan yetkinliklerin, algılanan fırsatlar üzerindeki etkisini test etmektedir. Elde edilen bulgular bireyin yetkinliklerine yönelik olumlu algılarının girişimciliğe yönelik fırsatları fark etmesinde önem arz ettiği

yönündedir. Elde edilen bu bulgu, bireylerin belirsiz ve risk içeren durumları değerlendirirken çevresel koşullardan ziyade kendi yetkinlik algılarını referans aldıklarını ileri süren önceki çalışmalarla paralellik göstermektedir. Nitekim daha önce yapılan araştırmalar, bireyin kendini yetkin hissetmesinin, çevredeki durumların tehdit ya da riskten ziyade fırsat olarak yorumlanmasını kolaylaştırdığını ortaya koymaktadır (Krueger & Dickson, 1994). Benzer şekilde, farklı bağlam ve örneklemeler üzerinde yürütülen ampirik çalışmalar da algılanan yetkinlik düzeyi yüksek bireylerin girişimcilik fırsatlarını fark etme olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Mira-Solves vd., 2021; Tsai vd., 2016; Ramos-Rodríguez vd., 2010). Bu yönüyle bu çalışmanın da mevcut bulguları, algılanan yetkinliğin fırsat algısını güçlendiren temel bir bilişsel unsur olduğunu iddia etmektedir.

Çalışmanın ikinci modelinde, aracılık analizinin ikinci aşaması olan, girişimcilik faaliyetinin öncülleri olarak algılanan yetkinlik ve algılanan fırsatların doğrudan etkileri test edilmiştir. Bulgular, her iki değişkenin de girişimcilik faaliyeti üzerinde doğrudan ve anlamlı etkilere sahip olduğunu ayrıca aracılık analizi sonucu ise algılanan fırsatların, algılanan yetkinlik ile girişimcilik faaliyeti arasındaki ilişkide aracı bir etki oluşturduğunu göstermektedir. Bu sonuç, bireyin tutumları ve algılarının, davranışsal niyetlerin şekillenmesinde belirleyici olduğunu öne süren teorik yaklaşımlarla uyumlu görünmektedir.

Arenius & Minniti (2005) çalışmalarında potansiyel girişimcilerin kararlarını çoğunlukla nesnel başarı beklentilerine değil, öznel ve zaman zaman önyargılı algılarına dayandırdıklarını ortaya koymaktadır. İlgili çalışmada demografik ve ekonomik özelliklere ilişkin değişkenler ile başarısızlık korkusu, fırsat algısı ve yetkinlik algısının girişimci olma kararı üzerindeki etkisi incelenmiş ve olasılık oranı en yüksek değişkenin algılanan yetkinlikler olduğu bildirilmiştir. Ali & Jabaen'in (2020) Hindistan özelinde 2016 yılına ait GEM verileri kullanılarak yaptıkları çalışmalarında; girişimcilik tutumu, öznel normlar ve algılanan davranışsal kontrolün girişim kurma üzerinde anlamlı etkileri olduğu ortaya konmuştur. Benzer şekilde diğer çalışmalar da bireyin kendine yönelik yetkinlik algısının, girişimcilik faaliyeti üzerinde belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Duong vd., 2024; Doğrul vd., 2023; Ng & Jenkins, 2018; Khursheed vd., 2018; Vidal-Sune & López-Panisello, 2013; Baron, 2000).

Bireylerin çevrelerinde girişimcilik için uygun koşulların ve olanakların mevcut olduğuna dair inançları arttıkça, yeni bir iş kurma yönündeki eğilimlerinin de güçlendiği gözlemlenmektedir. Algılanan fırsatların girişimcilik davranışının olu-

şumunda etkisi olduğu, literatürde kapsamlı şekilde vurgulanmakta ve bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir. Örneğin bazı çalışmalar üniversite öğrencilerinde fark edilen fırsatların hem girişimcilik öz yeterliliğini hem de faaliyetini güçlendirdiğini ortaya koymaktadır (Huang & Kee, 2024; Duong vd., 2024; Martinez Cañas vd., 2023; Lim vd.,2021). Tian vd., (2022) ve Jang & Kim (2021) ise fırsat algısının girişimcilik faaliyetine olan etkisini ifade ederek bu etkide psikolojik sermayenin de dolaylı etkisi olduğunu vurgulamaktadır. İlgili bulgular girişimcilik ekosistemleri oluşturulurken fırsatların belirgin hale getirilmesinin ve bireysel farklılığın artırılmasının önemli olduğunu düşündürmektedir.

Çalışmanın üçüncü modelinden elde edilen ve çalışmanın ana hipotezlerine ilişkin bir diğer bulgu, girişimcilik faaliyeti üzerinde başarısızlık korkusu ile algılanan yetkinliklerin etkileşim etkisi olmadığı yönündedir. Buna karşın etkileşim etkisi analizden çıkarılarak tekrar çalıştırılan analiz sonucunda, başarısızlık korkusunun girişimcilik faaliyetini azaltıcı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bulgular, bireylerin girişimcilik faaliyetlerine yönelmesinde başarısızlık korkusunun belirleyici bir psikolojik engel olduğunu ortaya koyan literatürle paralellik göstermektedir. Mevcut çalışmalar, yeni bir iş kurma sürecinde başarısızlık ihtimalinin bireyler tarafından öznel olarak değerlendirildiğini ve başarısızlık korkusunun düşük olduğu durumlarda girişimcilik faaliyetine yönelme olasılığının arttığını göstermektedir (Mutmainnah vd., 2024; Ndour & Asongu, 2024; Duong & Vu, 2023; Weber & Milliman, 1997). Bu çerçevede elde edilen sonuçlar, başarısızlık korkusunun girişimcilik eylemini baskılayan bir unsur olarak işlev gördüğünü ve bireylerin bu korkuyu daha sınırlı hissettikleri durumlarda girişimcilik faaliyetlerine geçme konusunda daha istekli olduklarını ortaya koymaktadır.

Bazı araştırmalarda girişimciliğin doğasında bulunun risk ve belirsizliklere rağmen bazı bireylerin içsel motivasyonları aracılığıyla başarısızlık korkusunu bastırdıkları (Micozzi & Lucarelli, 2016; Wennberg, Pathak, & Autio, 2013) yönünde bulgulara ulaşılmaktadır. Özdemir & Karadeniz'in (2011) çalışmalarında da başarısızlık korkusunun bir bireyin yeni bir iş kurmasını engelleyeceği algısını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum yazarlar tarafından, ulusal kültürel özellikler çerçevesinde değerlendirildiğinde; Türkiye'deki ekonomik istikrarsızlık ve belirsizlik ortamına alışkın olunmasının bireyleri zorunlu bir cesaret geliştirmeye itebileceği ya da iş başarısızlığının normalleşerek daha tolere edilebilir bir durum haline geldiği şeklinde açıklanmaktadır. Khurseed vd., (2018) tarafından Avrupa-Asya ülkeleri düzeyinde GEM verileriyle yapılan çalışmada da başarısızlık

korkusunun girişimcilik faaliyeti ile arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öte yandan Rafiullah vd., (2023) Pakistan'daki üniversite öğrencileri üzerine yaptıkları çalışmada, girişimcilik literatürünün tersine başarısızlık korkusunun girişimcilik faaliyetini artıracak yönünde bulgulara ulaşmıştır. Bu durum, başarısızlık korkusunun daha fazla çaba gösterme, planlı hareket etme ve belirsizliklere karşı hazırlıklı olma yönünde tetikleyici bir rol üstlenebileceğini göstermektedir. Ayrıca kolektivist toplumlarda, aile beklentilerini karşılama ve saygınlık kazanma gibi nedenlerle, başarısızlık korkusu bulursa dahi bu korkunun bireyi daha fazla çaba göstermeye ve girişimcilğe yönelmeye teşvik edebileceği değerlendirilmektedir. Benzer şekilde Hunter vd., (2021) Korunma Motivasyonu Teorisi kapsamında, bireylerin girişimsel davranışlarda bulunabileceklerine yönelik inançları varsa ve bu girişimlerin finansal durumlarını iyileştireceğine inanıyorlarsa başarısızlık korkusunun girişimcilik stratejilerini benimsemeyi teşvik ettiğini savunmaktadır. Başarısızlık korkusunun girişimcilik faaliyetlerine olan etkisine yönelik ilgili araştırmaların sonuçları değerlendirildiğinde gelecekte yapılacak diğer araştırmalarda başarısızlık korkusunun birey tarafından nasıl değerlendirildiğinin, ulusal kültürel özelliklerin ve farklı ekonomik koşulların (istikrarlı ekonomiler, ekonomik belirsizliğin yüksek olduğu ekonomiler) dikkate alınması gerektiği, ayrıca bireyin daha önce girişimcilik deneyimine sahip olup olmadığının da başarısızlık korkusunu farklı şekillerde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada yaş ve cinsiyet kontrol değişkenleri olarak analize dâhil edilmiş olup sadece cinsiyetin girişimcilik faaliyeti üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, kadın bireylerin erkeklere göre daha düşük girişimcilik faaliyeti sergilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, girişimcilik literatüründe sıklıkla vurgulanan toplumsal cinsiyet temelli farklılıkları desteklemektedir. Harari (2015) kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin biyolojik zorunluluklardan değil binlerce yıllık kültürel kodlamalardan ve toplumsal yapıların etkisinden kaynaklandığını savunmaktadır. Çünkü tarih boyunca toplumsal organizasyonlar erkeklerin lehine şekillenmiş, güç kullanımına ilişkin roller erkeklere atfedilmiş, kadınlar görünmezleştirilmiştir. Dolayısıyla kadınların girişimcilik konusunda geri planda kalması; kadının annelik, ev içi sorumluluklar ya da itaat rolleri ile tanımlanmasından ve eğitim ile mülkiyet hakkından sınırlı bir şekilde faydalanmasından kaynaklanabilmektedir. Ayrıca kadının girişimcilik için uygun olmadığı ya da risk alamayan bir figür olarak sunulması, kadının özgüvenini azaltarak bu durumu pekiştirebilmektedir.

Böylece kadının modern çağda bile eşitsizliğin tarihsel kökleri ile mücadele etmesi girişimcilik alanındaki temsilini sınırlandırabilmektedir. Bu çalışmanın bulguları toplumsal rollerin, fırsat eşitsizliklerinin ve yaşa bağlı risk algılarının girişimcilik eğilimleri üzerinde etkili olduğunu değerlendiren diğer çalışmalarla uyum göstermektedir. Ali & Jabaen (2020), Özdemir & Karadeniz (2011) ve Vodă vd.,'nin (2007) çalışmalarında erkeklerin kadınlara göre daha fazla girişimcilik davranışı sergiledikleri ifade edilmektedir. Zhao vd.'nin (2005) çalışmalarında da yüksek lisans yapan kadın öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla daha düşük girişimcilik yapma eğilimi gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Teorik Katkıları

Bu çalışma, girişimcilik literatüründe sıklıkla ayrı ayrı ele alınan algılanan yetkinlik, algılanan fırsatlar ve başarısızlık korkusu değişkenlerini aynı araştırma modeli içinde dolaylı ve etkileşim etkisi çerçevesinde inceleyerek literatüre özgün katkılar sunmaktadır. Mevcut çalışmalar çoğunlukla bu değişkenlerin girişimcilik niyeti veya faaliyeti üzerindeki doğrudan etkilerine odaklanırken, bu çalışma söz konusu ilişkileri birlikte değerlendirerek girişimcilik faaliyetinin oluşumuna ilişkin daha bütüncül bir çerçeve ortaya koymaktadır.

Çalışmanın ilk teorik katkısı, algılanan yetkinliğin girişimcilik faaliyeti üzerindeki etkisinin algılanan fırsatlar aracılığıyla güçlendiğini göstermesidir. Literatürde algılanan yetkinlik genellikle girişimcilik davranışının doğrudan bir öncülü olarak ele alınmaktadır. Ancak bu çalışmanın bulguları, bireylerin girişimcilik faaliyetlerine yönelmesinde, yetkinlik algısının, girişimcilik fırsatlarının fark edilmesiyle birlikte anlam kazandığını ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, algılanan fırsatların girişimcilik literatüründeki konumunu güçlendirmekte ve bu değişkenin açıklayıcı rolüne dikkat çekmektedir.

Çalışmanın bir diğer önemli teorik katkısı, girişimcilik faaliyeti üzerinde başarısızlık korkusu ile algılanan yetkinliğin etkileşim etkisinin bulunmadığını, başarısızlık korkusunun, bireyin kendine yönelik yetkinlik algısından bağımsız olarak girişimcilik faaliyetlerini sınırlandırabildiğini göstermesidir. Böylece başarısızlık korkusunun girişimcilik faaliyeti üzerindeki doğrudan ve olumsuz etkisinin ortaya konulması, bu değişkenin girişimcilik sürecinde önemli bir psikolojik engel olduğunu desteklemektedir. Bu bulgu, başarısızlık korkusunun sadece diğer bireysel özelliklerle birlikte ele alınan ikincil bir unsur değil, tek başına dikkate alınması gereken temel bir açıklayıcı değişken olduğunu göstermektedir.

Yaş ve cinsiyet değişkenleri kontrol altında tutulduğunda dahi elde edilen temel ilişkilerin değişmemesi, çalışmada ele alınan bilişsel ve psikolojik değişkenlerin girişimcilik faaliyeti üzerindeki etkilerinin demografik faktörlerden bağımsız olarak değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır. Buna ek olarak, kadınların girişimcilik faaliyetlerine katılım olasılığının daha düşük bulunması, girişimcilik literatüründe sıklıkla vurgulanan toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklere ilişkin kuramsal tartışmaları destekler niteliktedir.

Yönetsel/Politika Önerileri

Bu çalışmanın bulguları, girişimcilik faaliyetinde bireylerin hem kendilerine ilişkin yetkinlik algılarının hem de fırsat algısı gibi çevresel değerlendirmelerinin belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, girişimcilik politikaları ve eğitim programlarının sadece teknik bilgiye değil, psikolojik faktörlere de odaklanması gerektiğini düşündürmektedir. Bu çerçevede öğretim kurumlarına, politika belirleyicilere ve girişimciliği destekleyen kuruluşlara çeşitli öneriler sunulabilir. Öncelikle üniversiteler ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) gibi kurumlar tarafından sunulan girişimcilik eğitimlerinin, katılımcıların özgüvenlerini artırmaya, yetkinliklerini geliştirmeye ve fırsatları tanımaya yönelik uygulamalı içeriklerle zenginleştirilmesi önem arz etmektedir. Girişimci adaylarının algılarını güçlendirmek amacıyla başarılı girişimcilerle rol model etkinlikleri düzenlenmeli, bu kişilerin deneyimleri paylaşılmalıdır. Ayrıca üniversiteler mezun girişimcilerle sürdürülebilir bir mentorluk ağı kurarak mevcut öğrencilerin faydalanabileceği bire bir mentorluk uygulaması gerçekleştirebilirler. Kadınların girişimcilik faaliyetlerinin erkeklere kıyasla daha düşük olması, kadınlara yönelik destek mekanizmalarının yaygınlaştırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Halihazırda Bakanlıklar, KOSGEB ve Kalkınma Ajansları tarafından yürütülen projelerin daha erişilebilir hale getirilmesi ve bu programların olumsuz toplumsal algıları kırmaya yönelik şekilde tasarlanması faydalı olacaktır. Toplumda kadın girişimcilik rolüne ilişkin algıyı dönüştürecek kamu spotları ya da sosyal medya kampanyaları ile toplumsal farkındalık çalışmalarının yapılması niyet aşamasında psikolojik engellerin de azaltılmasına katkı sağlayabilecektir. Ayrıca lise ve üniversite düzeyindeki gençleri hedefleyen yaratıcı yarışmalar, mentorluk programları ve özel destek mekanizmalarının artırılmasının, gençlerin girişimcilik potansiyelini değerlendirmeleri açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte bireyler girişimcilik

faaliyetlerinde çevrelerinden de etkilenmektedir. Özellikle gençler açısından ailenin onayı önem arz etmektedir. Bu sebeple ailelerin de girişimcilik konusunda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi amacıyla özel seminerler düzenlenmesinin de faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Kısıtlar

Bu çalışmada Küresel Girişimcilik İzleme Araştırmasının Türkiye verileri kullanılmıştır. 2404 kişilik geniş bir örneklemin kullanıldığı ulusal temsili bir veri seti ile yapılan çalışmalar güçlü yönleri sahip olmakla birlikte bazı kısıtları da içermektedir. Çalışmada ikincil verilerden faydalanılması nedeniyle ölçüm araçlarının belirlenmesinde ve verilerin toplanma biçiminde araştırmacının doğrudan bir kontrolü bulunmamaktadır. GEM veri setinde değişkenlerin evet/hayır veya katılıyorum/katılmıyorum şeklinde ikili yapıda kodlanmış olması, katılımcıların ilgili değişkenlere yönelik örneğin ne kadar güçlü bir niyet taşıdıklarını, algı veya tutumlarının şiddetini ölçmeyi sınırlandırmaktadır. Likert tipi ölçeklere kıyasla ikili değişkenler, veri setindeki varyasyonun bir kısmının kaybolmasına ve ölçüm hassasiyetinin düşmesine neden olabilmektedir. Bununla birlikte verilerin COVID-19 pandemisinin de etkilerinin sürdüğü bir dönemde toplanmış olmasının girişimcilik faaliyetlerine ilişkin algı ve tutumların geçici olarak etkilenmesine neden olabileceği düşünülmektedir. Veriler yıllık olarak toplandığı ve araştırma kesitsel bir tasarıma sahip olduğu için değişkenler arasında kesin nedensel ilişkiler kurmak yerine ilişkisel çıkarımlar yapılabilmektedir. Ayrıca elde edilen bulgular Türkiye'nin sosyo-ekonomik bağlamına özgü olup, farklı kültürel ve ekonomik dinamiklere sahip ülkelerden elde edilecek bulguların farklılaşması muhtemeldir.

Gelecek Araştırmalar

Çalışmanın kısıtlarından hareketle gelecek çalışmalarda, araştırmacıların kendi oluşturacakları birincil veri setlerini kullanmaları ayrıca bu çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin tasarlanmış Likert tipi ölçeklerin kullanılması, katılımcıların algı düzeylerinin daha hassas bir şekilde belirlenmesini ve daha karmaşık istatistiksel analizlerin yapılmasını sağlayacaktır.

Boylamsal tasarımlar kullanılarak zaman içinde girişimcilik faaliyetleri ve ilgili bilişsel süreçlerde meydana gelen değişimler incelenebilir. Bu tür çalışmaların, özellikle algılanan fırsatlar aracılığıyla gerçekleşen dolaylı etkilerin nedensel

yapısını anlamada değerli bilgiler üreteceği düşünülmektedir. Ayrıca pandeminin veya ekonomik dalgalanmaların girişimcilik faaliyetleri üzerindeki etkilerinin kalıcı mı yoksa dönemsel mi olduğunu değerlendirmek için zamana yayılan veri toplama stratejileri büyük fayda sağlayacaktır.

Bu araştırmada geliştirilen hipotezler dikkate alındığında, çalışmanın deneysel bir araştırma tasarımına dayanmaması, değişkenler arasındaki ilişkilerden kesin nedensel çıkarımlar yapılmasını yöntemsel açıdan sınırlandırmaktadır. Deneysel koşullar altında değişkenlerin kontrol edilemediği durumlarda, gözlemlenen ilişkilerin nedensel bir yapıya mı yoksa yalnızca eşzamanlı bir birlikteliğe mi işaret ettiğini ortaya koymak güçleşmektedir. Özellikle bağımsız değişken ile aracı değişken, aracı değişken ile bağımlı değişken ya da bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkileri eş zamanlı olarak etkileyebilecek bozucu [confounding] faktörlerin varlığı, bu tür analizlerde önemli bir metodolojik sorun teşkil etmektedir. Söz konusu bozucu değişkenlerin tümünün doğru biçimde tanımlanması, ölçülmesi ve analitik modele dâhil edilmesi uygulamada önemli zorluklar barındırdığından, bu değişkenler yeterince kontrol edilmediğinde elde edilen bulguların nedensel olarak yorumlanması sınırlı kalmaktadır (S. Dolma, kişisel iletişim, 14 Kasım 2025).

Bu araştırmada başarısızlık korkusu, algılanan yetkinlikler, algılanan fırsatlar ve girişimcilik faaliyeti arasındaki ilişkiler doğrudan, düzenleyici ve dolaylı etkiler bağlamında incelenmiş olmakla birlikte söz konusu değişkenleri etkileyebilecek çeşitli öncül faktörlerin bulunduğu da dikkate alınmalıdır. Literatür, başarısızlık korkusunun risk alma eğilimi, belirsizliğe tolerans, öğrenme yönelimi gibi bireysel psikolojik özellikler, başarısızlığın sosyal olarak damgalanması, algılanan sosyal destek, kültürel normlar gibi sosyal ve kültürel bağlam (Damaraju, Barney, & Dess, 2023) ve önceki girişimcilik deneyimleri gibi faktörlerden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Benzer biçimde, algılanan yetkinliğin girişimcilik eğitimi, bilgi ve deneyim düzeyi (Newman, Obschonka, & Schwarz, 2019), rol modeller ve sosyal ağlar gibi bireysel ve çevresel unsurlar tarafından şekillendiği, algılanan girişimcilik fırsatlarının ise hem bilişsel değerlendirmeler hem de duygusal durumlar (De Sousa-Filho, De Souza Lessa, & Garcia-Salirrosas, 2023) ve çevresel koşullardan (Ramos-Rodriguez vd., 2010) etkilendiği bilinmektedir. Ayrıca girişimcilik faaliyeti üzerinde demografik özellikler, ekonomik koşullar, algılanan davranışsal kontrol, toplumsal beklentiler (Ozaralli & Rivenburgh, 2016) gibi çok sayıda değişkenin etkili olabileceği önceki çalışmalar tarafından ortaya konulmuştur. Dolayısıyla, bu çalışmada incelenen değişkenler arasındaki ilişkilerin,

söz konusu öncül faktörler tarafından eş zamanlı olarak etkilenmiş olma olasılığı göz ardı edilmemelidir. Gelecek araştırmalarda, bu tür bireysel, psikolojik ve bağlamsal değişkenlerin de kontrol değişkeni olarak modellere dâhil edilmesi önerilmektedir.

Çalışmanın bulgularını genişletmek adına, benzer modelin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında karşılaştırmalı olarak test edilmesi, algılanan yetkinliğin düzenleyici, algılanan fırsatların ise dolaylı etkisinin kültürel bağlama göre değişip değişmediğini ortaya koyabilir.

Kaynakça / References

- Ajzen, I. 2005. **Attitudes, personality and behavior**. UK: Open University Press.
- Arenius, P. & Minniti, M. 2005. Perceptual variables and nascent entrepreneurship. *Small Business Economics*, 2005(24): 233-247.
- Audretsch, D. B. & Thurik, A. R. 2001. What's new about the new economy? Sources of growth in the managed and entrepreneurial economies. *Industrial and Corporate Change*, 10(1): 267-315.
- Bahaw, P., Smith, T., Short, A., & Winkel, D. 2025. Entrepreneurial readiness of university students: A latent profile analysis approach. *Entrepreneurship Education*, 8: 57-97.
- Bandura, A. 1977. Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2): 191-215.
- Bandura, A., Adams, N. E., & Beyer, A. 1977. Cognitive processes mediating behavior change. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35(3): 125-139.
- Bandura, A., Adams, N. E., Hardy, A. B., & Howell, G. N. 1980. Tests of the generality of self-efficacy theory. *Cognitive Therapy and Research*, 4(1): 39-66.
- Bandura, A. 1993. Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning. *Educational Psychologist*, 28(2): 117-148.
- Bandura, A. 1997. *Self-efficacy: The exercise of control*. NY: Freeman and Company.
- Bird, B. 1988. Implementing entrepreneurial ideas: The case for intention. *Academy of Management Review*, 13(3): 442-453.
- Bouarir, H., Diani, A., Boubker, O., & Rharzouz, J. 2023. Key determinants of women's entrepreneurial intention and behavior: The role of business opportunity recognition and need for achievement. *Administrative Sciences*, 13(2): 33.
- Britton, D., Perez, J. A., Sun, J. Z., Monkovic, J., Lavini, F., & Montclare, J.K. 2023. Longitudinal study of perceived gendered differences of entrepreneurial program participants. *Entrepreneurship Education*, 6(2): 155-168.
- Cacciotti, G. & Hayton, J. C. 2015. Fear and entrepreneurship: A review and research agenda. *International Journal of Management Reviews*, 17(2): 165-190.
- Cantillon, R. 1931. *Essay on the nature of trade in general*. London: Macmillan.
- Carroll, G. R. & Delacroix, J. 1982. Organizational mortality in the newspaper industries of Argentina and Ireland: An ecological approach. *Administrative Science Quarterly*, 27(1): 169-198.
- Casson, M. 1982. *The entrepreneur*. NJ: Barnes & Noble Books.
- Cohen, J. 1992. Statistical power analysis. *Current Directions in Psychological Science*, 1(3): 98-101.

- Conroy, D. E. 2001. Fear of failure: An exemplar for social development research in sport. *Quest*, 53(2), 165-183.
- Conroy, D. E., Willow, J. P., & Metzler, J. N. 2002. Multidimensional fear of failure measurement: The performance failure appraisal inventory. *Journal of Applied Sport Psychology*, 14(2), 76-90.
- Damaraju, N. L., Barney, J. B., & Dess, G. G. 2023. Cultural influences on stigma of failure and entrepreneurial activity. *Organization Management Journal*, 20(5), 197-209.
- De Sousa-Filho, J. M., de Souza Lessa, B., Garcia-Salirrosas, E. E., & de Carvalho Castro, J. L. 2023. The role of fear of failure on students' entrepreneurial intentions in Latin America. *The International Journal of Management Education*, 21(3), 100880.
- Doğrul, B. Ş., Evcimen, C., & Çakıcı, A. 2023. Öz yeterlik, istihdam edilebilirlik algısı ve girişimcilik yönelimi ilişkisi: Üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2): 60-77.
- Drucker, P. F. 1985. *Innovation and entrepreneurship: Practice and principles*. NY: Harper & Row.
- Duong, C. D. & Vu, N. X. 2024. Entrepreneurial education and intention: Fear of failure, self-efficacy and gender. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 31(4): 629-654.
- Duong, C. D., Tran, V. T., & St-Jean, É. 2024. Social cognitive career theory and higher education students' entrepreneurial intention: The role of perceived educational support and perceived entrepreneurial opportunity. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*, 20(1): 86-102.
- Gartner, W. B. 1985. A conceptual framework for describing the phenomenon of new venture creation. *Academy of Management Review*, 10 (4): 696-706.
- Global Entrepreneurship Monitor 2025. *Methodology*. London <https://www.gemconsortium.org/wiki/1599/>. Erişim: 12 Mart 2025.
- Giacomin, O., Janssen, F., Pruett, M., Shinnar, R. S., Llopis, F., & Toney, B. 2011. Entrepreneurial intentions, motivations and barriers: Differences among American, Asian and European students. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 7: 219-238.
- Gul, R., Wu, C., & Khan, B. U. 2021. Comparative study of the factors of female entrepreneurship in China and Pakistan. *Open Journal of Social Sciences*, 9(2): 342-370.
- Eagly, A. H. 1987. *Sex differences in social behavior: A social-role interpretation*. NY: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

- Harari, Y. N. 2015. *Sapiens: Hayvanlardan tanrılara insan türü*. İstanbul: Kolektif Kitap.
- Hatak, I., Harms, R., & Fink, M. 2015. Age, job identification, and entrepreneurial intention. *Journal of Managerial Psychology*, 30(1): 38-53.
- Hayes, A. F. 2022. *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*, New York: Guilford Press.
- Hayton, J. & Cholakova, M. 2012. The role of affect in the creation and intentional pursuit of entrepreneurial ideas. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 36(1): 41-68.
- Hebert, R. F. & Link, A. N. 1989. In search of the meaning of entrepreneurship. *Small Business Economics*, 1(1): 39-49.
- Helms, M. M. 2003. Japanese managers: Their candid views on entrepreneurship. *Competitiveness Review*, 13(1): 24-34.
- Hessels, J., Grilo, I., Thurik, R., & Zwan, P. 2011. Entrepreneurial exit and entrepreneurial engagement. *Journal of Evolutionary Economics*, 21(3): 447-472.
- Huang, Z. & Kee, D. M. H. 2024. Exploring entrepreneurial intention: The roles of proactive personality, education, opportunity and planned behavior. *Heliyon*, 10(11): e31714
- Hunter, E., Jenkins, A., & Mark-Herbert, C. 2021. When fear of failure leads to intentions to act entrepreneurially: Insights from threat appraisals and coping efficacy. *International Small Business Journal*, 39(5): 407-423.
- Jang, H-C. & Kim, J-S. 2021. The impact of perception of entrepreneurial opportunity on the entrepreneurial intention: Focusing on positive psychological capital. *Asia-Pacific Journal of Business Venturing and Entrepreneurship*, 16(6): 43-55.
- Kahneman, D. & Tversky, A. 1079. Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*. 47(2), 263-292.
- Khurshed, A., Mustafa, F., Fatima, M., & Siddique, F. 2018. Entrepreneurial intentions: GEM based empirical analysis on the Northern Europe and Asian countries. *International Journal of Entrepreneurial Knowledge*, 6(2): 25-40.
- Kirzner, I. M. 1973. *Competition and entrepreneurship*. Chicago: University of Chicago Press.
- Knight, F. H. 1921. *Risk, uncertainty, and profit*. Boston: Houghton Mifflin.
- Koellinger, P., Minniti, M., & Schade, C. 2007. I think I can, I think I can: Overconfidence and entrepreneurial behavior. *Journal of Economic Psychology*, 28(4), 502-527.
- Krueger Jr, N. & Dickson, P. R. 1994. How believing in ourselves increases risk taking: Perceived self-efficacy and opportunity recognition. *Decision Sciences*, 25(3), 385-400.

- Krueger, N. F. & Brazeal, D. V. 1994. Entrepreneurial potential and potential entrepreneurs. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 18(3): 91-104.
- Lim, W., Lee, Y., & Mamun, A. A. 2023. Delineating competency and opportunity recognition in the entrepreneurial intention analysis framework. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*, 15(1): 212-232.
- Linan, F. 2004. Intention-based models of entrepreneurship education. *Piccola Impresa/Small Business*, 3(1): 11-35.
- Luszczynska, A., Scholz, U., & Schwarzer, R. 2005. The general self-efficacy scale: Multicultural validation studies. *The Journal of Psychology*, 139(5): 439- 457.
- Maddux, J. E. & Stanley, M. A. 1986. Self-efficacy theory in contemporary psychology: An overview. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 4(3): 249-255.
- Maddux, J. E., Norton, L. W., & Stoltenberg, S. D. 1986. Self-efficacy expectancy, outcome expectancy, and outcome value: Relative effects on behavioral intention. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(4): 783-789.
- Martinez-Cañas, R., Ruiz-Palomino, P., Jiménez-Moreno, J. J., & Linuesa-Langreo, J. 2023. Push versus pull motivations in entrepreneurial intention: The mediating effect of perceived risk and opportunity recognition. *European Research on Management and Business Economics*, 29(2):100214.
- Maheshwari, G., Kha, K. L., & Arokiasamy, A. R. A. 2023. Factors affecting students' entrepreneurial intentions: a systematic review (2005-2022) for future directions in theory and practice. *Management Review Quarterly*, 73(4): 1903-1970.
- Maksüdünov, A., Kudaibergenov, M., Atantaev, I., & Indiran, L. 2024. Exploring the impact of university support on students' entrepreneurial intentions: evidence from Kyrgyzstan. *Journal of Further and Higher Education*, 48(3): 269-286.
- Mawad, J. L. & Freiha, S. 2024. Entrepreneurial intentions in the absence of banking services: The case of the Lebanese in crises. *Journal of Risk and Financial Management*, 17(7): 264.
- Micozzi, A. & Lucarelli, C. 2016, Heterogeneity in entrepreneurial intent: the role of gender across countries, *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 8(2): 173-194.
- Minniti, M. & Nardone, C. 2007. Being in someone else's shoes: The role of gender in entrepreneurship. *Small Business Economics*, 28: 223-238.
- Mira-Solves, I., Estrada-Cruz, M., & Gomez-Gras, J. M. 2021. Analysing academics' entrepreneurial opportunities: The influence of academic self-efficacy and networks. *European Research on Management and Business Economics*, 27(2), 100152.
- Mitchell, R. K., Mitchell, J. R., & Smith, J. B. 2008. Inside opportunity formation: Enterprise failure, cognition, and the creation of opportunities. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 2(3), 225-242.

- Mutmainnah, M., Muis, I., & Hamid, A. N. 2024. Fear of failure and entrepreneurial intentions in university students. *Journal of Educational, Health and Community Psychology*, 13(2): 531-554.
- Ndour, C. T. & Asongu, S. A. 2025. Fear to fail and entrepreneurship intent: Examining linkages and potential pathways in Senegal. *Quality & Quantity*, 59: 207-229.
- Newman, A., Obschonka, M., Schwarz, S., Cohen, M., & Nielsen, I. 2019. Entrepreneurial self-efficacy: A systematic review of the literature on its theoretical foundations, measurement, antecedents, and outcomes, and an agenda for future research. *Journal of Vocational Behavior*, 110: 403-419.
- Ng, L. & Jenkins, A. S. 2018. Motivated but not starting: How fear of failure impacts entrepreneurial intentions. *Small Enterprise Research*, 25(2): 152-167.
- Ozaralli, N. & Rivenburgh, N. K. 2016. Entrepreneurial intention: Antecedents to entrepreneurial behavior in the USA and Turkey. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 6(1):3.
- Özdemir, O. & Karadeniz, E. 2011. Investigating the factors affecting total entrepreneurial activity in Turkey. *METU Studies in Development*, 38(12): 275-290.
- Patzelt, H. & Shepherd, D. A. 2011. Negative emotions of an entrepreneurial career: Self-employment and regulatory coping behaviors. *Journal of Business Venturing*, 26(2): 226-238.
- Posit Team. 2025. RStudio: Integrated development environment for R. posit software, PBC, Boston, MA.
- Pyysalo, M. 2021. Statistical corner: Logistic regression using R. *Journal of Cerebrovascular Sciences*, 9(1), 14-15.
- Rafullah, I., Noreen, S., Khan, A., & Khan, M. 2023. Fear of failure and entrepreneurial intentions: mediating role of social context. *Journal of Positive School Psychology*, 7(6): 589-606.
- Ramos-Rodriguez, A. R., Medina-Garrido, J. A., Lorenzo-Gómez, J. D., & Ruiz-Navarro, J. 2010. What you know or who you know? The role of intellectual and social capital in opportunity recognition. *International Small Business Journal*, 28(6), 566-582.
- Ray, D. M. 1994. The role of risk-taking in Singapore. *Journal of Business Venturing*, 9(2): 157-177.
- Reynolds, P., Bosma, N., Autio, E., Hunt, S., De Bono, N., Servais, I., & Chin, N. 2005. Global entrepreneurship monitor: Data collection design and implementation 1998-2003. *Small Business Economics*, 24(3): 205-231.
- Renko, M., Shrader, R. C., & Simon, M. 2012. Perception of entrepreneurial opportunity: A general framework. *Management Decision*, 50(7): 1233-1251.

- Santos, S. C., Caetano, A., Spagnoli, P., Costa, S. F., & Neumeier, X. 2017. Predictors of entrepreneurial activity before and during the European economic crisis. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 13: 1263-1288.
- Say, J.B. 1836. *A treatise on political economy or the production, distribution, and consumption of wealth*. Philadelphia: Grigg & Elliot.
- Schumpeter, J. A. 1934. *The theory of economic development: An inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Singh, J. V. 1986. Performance, slack, and risk taking in organizational decision making. *Academy of Management Journal*, 29(3): 562-585.
- Shepherd, D. A. 2003. Learning from business failure: Propositions of grief recovery for the self-employed. *Academy of Management Review*, 28(2), 318-328.
- Stevenson, H. & Gumpert, D. 1985. The heart of entrepreneurship. *Harvard Business Review*, 63(2): 85-94.
- Şeşen, H. & Pruett, M. 2014. The impact of education, economy and culture on entrepreneurial motives, barriers and intentions: A comparative study of the United States and Turkey. *The Journal of Entrepreneurship*, 23(2): 231-261.
- Tian, H., Akhtar, S., Qureshi, N. A., & Iqbal, S. 2022. Predictors of entrepreneurial intentions: The role of prior business experience, opportunity recognition, and entrepreneurial education. *Frontiers in Psychology*, 13: 882159.
- Timmons, J. A. 1999. *New venture creation: Entrepreneurship for the 21st century*. Boston: McGraw-Hill.
- Tsai, K.H., Chang, H.C., & Peng, C.Y. 2016. Refining the linkage between perceived capability and entrepreneurial intention: Roles of perceived opportunity, fear of failure, and gender. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 12(4): 1127-1145.
- Tunçalp, D. 2025. Directing the future: artificial intelligence integration in family businesses. *Journal of Family Business Management*, 15(2), 254-277.
- Turker, D. & Selcuk, S. S. 2009. Which factors affect entrepreneurial intention of university students?. *Journal of European Industrial Training*, 33(2): 142-159.
- Vidal-Sune, A. & López-Panisello, M. B. 2013. Institutional and economic determinants of the perception of opportunities and entrepreneurial intention. *Investigaciones Regionales - Journal of Regional Research*, 26 (2013): 75-96.
- Vodă, A. I., Butnaru, G. I., & Butnaru, R. C. 2020. Enablers of entrepreneurial activity across the European Union-An analysis using GEM individual data. *Sustainability*, 12(3): 1022.

- Wagner, J. & Stenberg, R. 2004. Start-up activities, individual characteristics, and the regional milieu: Lessons for entrepreneurship support policies from German micro data. *Annals of Regional Science*, 38(2): 219-240.
- Weber, E. U. & Milliman, R. A. 1997. Perceived risk attitudes: Relating risk perception to risky choice. *Management Science*, 43(2): 123-144.
- Welpel, I. M., Spörrle, M., Grichnik, D., Michl, T., & Audretsch, D. B. 2012. Emotions and opportunities: The interplay of opportunity evaluation, fear, joy, and anger as antecedent of entrepreneurial exploitation. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 36(1): 69-96.
- Wennberg, K., Pathak, S., & Autio, E. 2013. How culture moulds the effects of self-efficacy and fear of failure on entrepreneurship. *Entrepreneurship & Regional Development*, 25(9-10): 756-780.
- Zhao, H., Seibert, S. E., & Hills, G. E. 2005. The mediating role of self-efficacy in the development of entrepreneurial intentions. *Journal of Applied Psychology*, 90(6): 1265-1272.